

I. DIDACTICA DISCIPLINEI *EDUCAȚIE MUZICALĂ*

Datorită valențelor sale artistice, muzica a ocupat întotdeauna un loc important în cadrul procesului instructiv-educativ, fiind considerată unul dintre cele mai importante mijloace de cultivare spiritual a omului.

Educația prin intermediul muzicii răspunde mai multor cerințe, deoarece îndeplinește următoarele funcții: comunicativă, expresivă, cognitivă, estetică, educativă și deschide astfel posibilități variate de modelare a celor educați. Muzica este o artă, dar în procesul instructiv-educativ ea devin obiect de învățământ, prin urmare se consideră că ea își aduce contribuția la atât la educare multilaterală a elevilor, alături de celelalte obiecte de învățământ, dar îndeosebi la educarea estetică a elevilor, împreună cu artele plastice.

1.1. Conceptul de didactică

Didactica este una dintre ramurile științelor educației și are ca obiect de studiu procesul de învățământ. Denumirea de didactică provine din termenii grecești: “*didaskein*” = a învăța

- “*didaktikos*” = instrucție, instruire;
- “*didasko*” = învățare, învățământ;
- “*didaktike*” = arta învățării

A fost folosită pentru prima dată de Jan Amos Comenius în lucrarea sa *Didactica magna*, editată în 1657, în limba latină. Semnificația pe care a dat-o Comenius cuvântului a fost: “**arta universală de a-i învăța pe toți totul**”.

De fapt, în concepția sa didactica se confunda cu pedagogia și abia începând cu Johann Friedrich Herbart (1776-1841), considerat “părintele didacticii”, disciplina s-a desprins de pedagogie, didactica delimitându-și propriul domeniu.

Conform autorilor contemporani, zonele de interes ale didacticii ar fi:

- procesul de învățământ ca proces de cunoaștere și formare;
- sistemul de învățământ ca ansamblu al instituțiilor de instrucție și educație;

- legitățile/principiile activității didactice;
- conținutul învățământului;
- tehnologia didactică;
- formele de organizare și desfășurare a activității didactice;
- formele de educație în afara instrucției școlare;
- raporturile profesor-elev;
- stilul profesorului etc.

Didactica modernă urmărește procesul de învățământ în întregul său, ca înălțuire de activități de predare-învățare-evaluare. Așadar, o putem defini ca ramură a științelor educației care studiază proiectarea, desfășurarea și evaluarea predării și învățării, cu tot ceea ce implică acest proces de instruire și educare, desfășurat în instituții specializate sau realizat prin autoinstruire.

În cadrul didacticii se delimitează trei zone mari de cercetare: didactica generală, care studiază problemele de ansamblu ale procesului de învățare; instruirea și educarea adulților și didacticile speciale sau metodicele fiecărui obiect de învățământ în parte, în cadrul cărora se particularizează principiile, metodele și formele de organizare ale predării-învățării-evaluării, în funcție de specificul fiecărui obiect de studiu în parte.

Didactica Educației muzicale este parte componentă a științelor educației prin care se asigură bazele științifice ale proiectării, desfășurării și evaluării procesului de predare-învățare din școală. Ca disciplină teoretică, aceasta este preocupată de formarea unor competențe necesare practicării meseriei de profesor, deci ea vizează formarea viitoarelor cadre didactice.

1.2. Obiective

- să analizeze modul de structurare și ierarhizare didactică a conținuturilor propuse pentru activitățile educaționale: repertoriul de însușit prin interpretări adecvate, prin intermediul scris – cititului muzicale sau/ și al învățării orale și prin audiții și

problematica teoretică aferentă, delimitarea principalelor câmpuri tematice circumscrise și a relațiilor interdisciplinare;

- să găsească adaptări ale obiectivelor educaționale și ale competențelor vizate, pe principalele teme;
- să configureze sistemele metodologice adecvate și recomandate pentru temele prevăzute de programă;
- să formuleze modalitățile de desfășurare a activităților educaționale și artistice școlare;
- să formeze deprinderi de proiectare didactică a unor activități educaționale specifice, cu variante de realizare și desfășurare;
- să prefigureze și să anticipe anumite acțiuni specifice de evaluare a nivelului de atingere a finalităților educaționale;
- să sugereze soluții de reglare a demersurilor instructiv-educative prin valorificarea informațiilor obținute prin evaluare”.

1.3. Didactica disciplinei Educație muzicală din perspectiva curriculumului școlar

Termenul de *curriculum* are rădăcini străvechi, însă este și un concept de maximă actualitate, el desemnând totalitatea experiențelor de învățare la care educații sunt supuși în cadrul școlii și nu numai. El interconectează patru componente principale:

- obiectivele educaționale (generale, cadru, de referință și chiar obiectivele operaționale și cele de evaluare),
- conținuturile învățământului vehiculate în vederea atingerii obiectivelor (prezentate în documentele școlare: planuri de învățământ, programe, manuale),
- strategiile de instruire
- strategiile de evaluare a eficienței activității educaționale.

Astfel, curriculum-ul devine instrumentul cu care se operează atât la nivel de macrosistem, cât și de microsistem și de aici apare nevoia continuă de a-l defini și redefini precum și controversile legate de înțelesul acestui termen.

II. PERIODIZAREA EDUCAȚIEI MUZICALE

Procesul de educație muzicală se desfășoară într-o lungă perioadă de timp și atât în organizarea lui cât și în metodologia abordată trebuie să se seama de caracteristicile bio-psiho-sociale ale vârstelor școlare cărora li se adresează. În funcție de aceste caracteristici, corelate cu obiectivele educației muzicale, procesul de educație muzicală parcurge mai multe etape. Aceste etape au cunoscut denumiri diverse, care au încercat să surprindă fie caracteristicile procesului de învățare, fie conținutul și obiectivele principale. Cei mai cunoscuți termeni utilizați la noi pentru definirea acestor etape au fost *prenotația și notația*.

Periodizarea în trei etape a educației muzicale pare să satisfacă atât finalitățile învățământului cât și particularitățile psihomotorii și aptitudinale ale elevilor și concordă cu cele trei cicluri curriculare.

Etapele educației muzicale

- **1. etapa a achizițiilor senzoriale (grădiniță și clasele I - II);**
- **2. etapa achizițiilor instrumentale (clasele III -VI);**
- **3. etapa achizițiilor valoric-atitudinale (clasele VII -XII).**
- Între cele trei etape se realizează o unitate și continuitate firească și logică.

Particularitățile educației muzicale în etapa achizițiilor senzoriale

Prima etapă pune copilul în contact direct cu muzica prin cântec și joc, pregătindu-l pentru practicarea și receptarea ei conștientă. Pe baza experienței muzicale dobândite el ajunge în etapa a doua să opereze conștient cu elementele limbajului muzical prin mijloace didactice specifice. Experiența sa muzicală e subordonată acum reflecției conștiente.

Ea începe în jurul vârstei de 3 ani, când copilul intră la grădiniță și continuă până în clasa a III-a a învățământului primar. Etapa cuprinde astfel vârsta preșcolară, cu substadiile ei (preșcolaritatea mică, mijlocie și mare) și vârsta școlară mică a vârstei școlare mici

Deși aceste vârste au profile psihologice proprii, ele prezintă și anumite trăsături comune, cum ar fi:

- intensa dezvoltare a proceselor și reprezentărilor senzoriale, furnizate de contactul direct al copiilor cu mediul înconjurător;
- caracterul global, concret al gândirii;
- bogăția imaginației;
- învățarea prin acțiune, prin joc.

Aceste trăsături vor determina anumite particularități ale educației muzicale pentru această perioadă și anume:

- caracterul activ participativ al învățării;
- caracterul ludic al activităților dirijate și libere, vizând perfecționarea analizatorilor auditivi, dezvoltarea acuității auditive, ca și formarea deprinderilor muzicale elementare;
- caracterul oral-intuitiv al metodelor și procedeele în care va interacționa cunoașterea de tip senzorial cu cea de tip acțional.

Printre metodele specifice se numără cântarea, jocul, dialogul, povestirea, jocul de rol, simularea;

- bogăția materialului didactic (cât mai apropiat mediului sonor în care trăiește copilul).

Această etapă va avea următoarele obiective specifice, desprinse din obiectivele cadru:

- formarea deprinderilor de cântare vocală;
- formarea deprinderilor de mânăuire a unor jucării muzicale, obiecte sonore sau instrumente muzicale de percuție;
- formarea deprinderilor de interpretare (în tempoul și nuanța adecvată conținutului);
- formarea deprinderilor de exprimare muzicală prin utilizarea mișcării, a acompaniamentului ritmic;
- formarea deprinderilor de ascultare și audiere a muzicii;
- familiarizarea prin audiții și cântare cu unele elemente melodice, ritmice, dinamice;
- formarea deprinderilor de comparare, diferențiere, clasificare a unor elemente muzicale;
- perceperea orientată, dirijată a unor elemente de limbaj muzical.

În concluzie, în etapa achizițiilor senzoriale se urmărește captarea interesului copiilor pentru muzică, alături de îmbogățirea experienței lor muzicale prin contactul direct cu această artă. Întrucât acționalul primează la această vârstă, copiii vor fi puși în situația de „a produce” ei înșiși muzica, înainte de a o analiza și explica.

Pe lângă trăsăturile comune ale acestor vârste există o serie de diferențe majore derivate mai cu seamă din particularitățile gândirii ale copiilor preșcolari și ale celor din clasele I și a II-a.

La copilul de vârstă școlară mică, gândirea trece din faza preoperatorie (a efectuării operațiilor în plan material) în faza operatorie (a operațiilor mintale). Prin urmare, capacitatea de cunoaștere sporește considerabil. În planul educației muzicale deși în acest stadiu rămâne în prim plan contactul direct, senzorial al copiilor cu muzica prin cântec și joc, începe procesul de conștientizare a limbajului muzical.

Până acum, copilul a practicat muzica exersând „pe viu” elementele de limbaj din care e constituită.

Fiecare cântec sau joc muzical învățat a conținut în structura lui raporturi de înălțime, durată sau intensitate, deci elemente de limbaj, pe care copilul nu le-a conștientizat. De acum înainte va începe un proces îndelungat de implicare a facultăților intelectuale, alături de cele senzoriale în interpretarea și receptarea muzicii.

Utilizarea conștientă a elementelor de limbaj muzical nu se referă numai la însușirea scris-cititului muzical, ci la întreg „arsenalul de activități care se întrepătrund încă din primele lecții de muzică: activități de intuire organizată, intonare și recunoaștere a diferențelor de înălțime, durată, intensitate, de reprezentare printr-un cod grafic sau gestual, specific gândirii concrete a școlarului mic. În acest mod, copilul va dobândi un important bagaj de achiziții, preponderent senzoriale, care vor constitui fundamentul etapelor următoare.

Dezvoltarea simțului melodic în etapa achizițiilor senzoriale

Melodia a fost definită ca fiind factorul primordial al expresiei artistice și elementul primordial și definitoriu al muzicii. Ea constituie un aspect esențial al conținutului educației muzicale. Educația muzicală în acest domeniu presupune :

- formarea capacității de a percepe raporturile de înălțime dintre sunetele muzicale
- formarea deprinderilor de intonare conștientă a raporturilor de înălțime dintre sunete.

Aceste aspecte se realizează prin îndeplinirea următoarelor obiective:

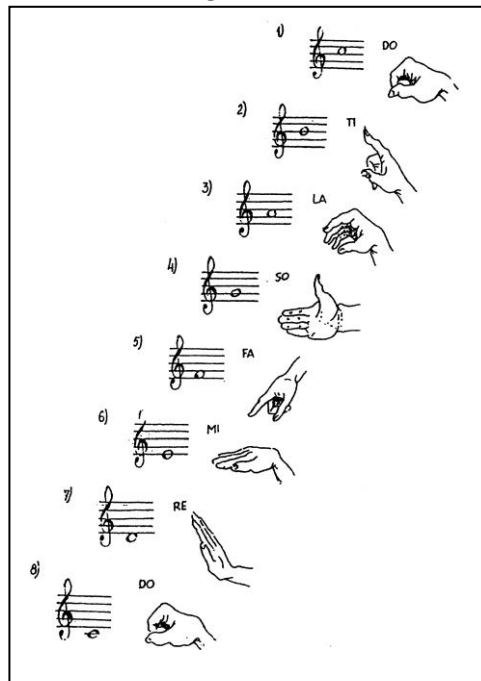
1. Perceperea și redarea conștientă a înălțimii sunetelor muzicale (sunete înalte, medii și joase);
2. Perceperea și redarea conștientă a sensului mișcării melodice (liniar, suitor, coborâtor, mixt).

Aceste obiective se realizează prin folosirea alături de cântecele și jocurile didactice muzicale și a exercițiilor melodice, a reprezentărilor gestuale și grafice precum și a materialelor didactice..

Pentru realizarea primului obiectiv, etapa achizițiilor senzoriale care cuprinde perioada grădiniței și până în clasa a II-a, nu trebuie redusă doar la activități de învățare a unui repertoriu adecvat de cântece, dar nici supusă unor exagerări în ce privește însușirea scris-cititului muzical propriu-zis, ci, pe baza repertoriului de cântece asimilat prin care se formează deprinderi de cântare vocală sau de acompaniere ritmică cu ajutorul unor instrumente de percuție pseudo-instrumente sau jucării sonore, se pot descoperi, cunoaște și utiliza unele elemente de limbaj muzical.

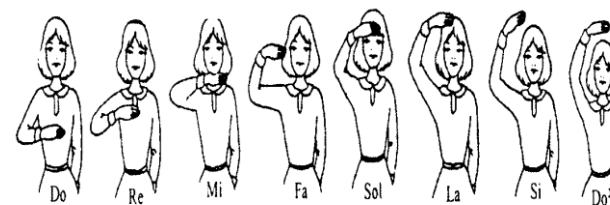
De-a lungul timpului, s-au propus anumite procedee cu ajutorul cărora se poate însuși înălțimea sunetelor în etapa prenotației.

ex. nr. 1

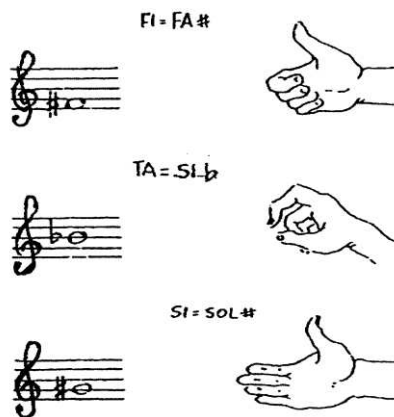
Fonomimia constă în indicarea prin șapte gesturi și poziții ale mâinii drepte a celor 7 sunete ale gamei Do major. Pozițiile propuse și promovate de John Curwen constau în utilizarea diferitelor poziții ale degetelor și pumnului mâinii drepte (ex. nr. 1) iar cele ale lui Maurice Chevais se bazează pe opt poziții verticale ale palmei, de la piept și până deasupra capului (ex. nr. 2).

Zoltan Kodaly a preluat procedeul lui Curwen, adăugându-i semne speciale pentru sunetele fa diez, sol diez și si bemol (ex. nr. 3).

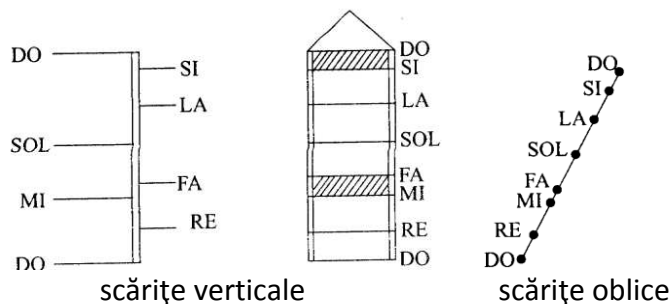
ex. nr. 2

Alături de utilizarea procedeelor fonomimice menționate, se pot folosi pentru redarea înălțimii sunetelor reprezentări grafice neconvenționale (desene, linii orizontale, puncte). În cântecele și jocurile didactice muzicale învățate elevii vor avea ca sarcină fie să descopere într-un anumit fragment care este sunetul (silaba) cel mai înalt sau mai jos, fie să compare înălțimile sunetelor.

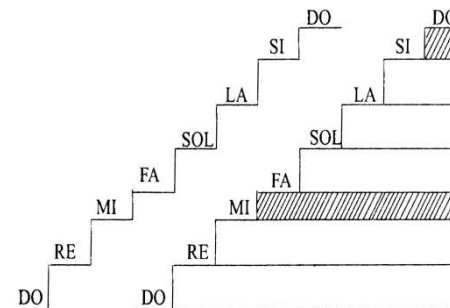
ex. nr. 3

Pentru realizarea celui de-al doilea obiectiv, *perceperea și redarea conștientă a sensului mișcării melodice* se pot folosi exerciții melodice prin care se prezintă un exemplu alcătuit din 3-4 sunete în mers treptat cântate cu o vocală sau cu silabele *la* sau *ta*, se repetă de către copii analizându-se mersul melodiei. Acesta se poate marca prin reprezentări gestuale sau grafice, prin linii orizontale (ascendente dacă melodia urcă sau descendente dacă coboară), scărițe muzicale de diferite tipuri: scărițe verticale (după M. Chevais și G. Rivaze) și scărițe oblice (Scara lui Iacob, a lui Dupaigne și a lui Wilhelm).

scărițe verticale

scărițe oblice

În învățarea cântecelor este bine ca aceste „scărițe” sau reprezentări grafice simbolice să fie descoperite de elevi pas cu pas și apoi desenate și nu prezentate de institutor, iar dacă intuiția auditivă este asociată cu cea vizuală și motrică, totul devine mult mai ușor pentru elev.

Utilizarea scărițelor muzicale se poate asocia cu folosirea unor obiecte sonore ca:

- sticle sau pahare umplute cu apă în mod diferit, în așa fel încât să redea atunci când sunt lovite cu o baghetă de metal, înălțimile diferitelor sunete muzicale;

- xilofone și metalofone formate din plăcuțe sau tije de dimensiuni diferite așezate pe suporturi de lemn sau agățate pe o bară orizontală;

- 8 clopoței Montessori, inscripționați și acordați cu frecvențele corespunzătoare sunetelor cuprinse între Do^1 și Do^2 care sunt așezați alături de clopoței neacordați; elevul trebuie să găsească clopoțeii care „sună” și să îi așeze după înălțime.

Pentru realizarea diferențierii auditive a succesiunii mersului melodic se pot face exerciții ca:

- Câte un copil imită vocal mișcări sonore (tip sirenă) ascendente și descendente, iar colegii primesc sarcina de a recunoaște mersul melodic ascendent sau descendent și apoi de a le reproduce vocal.

- Executarea de către profesor la un instrument muzical a unui grup de 3-5 sunete ascendente sau descendente și recunoașterea de către copii a mersului melodic și a numărului de sunete.

- *Același lucru se poate realiza cu sunete care se repetă la aceeași înălțime.*

- *Recunoașterea succesiunii mersului melodic din cântece care au evidente mersuri melodice ascendente sau descendente.*

În educația muzicală mișcarea corporală contribuie în mod eficient, plăcut, atractiv și variat la însușirea conștientă a elementelor limbajului muzical: melodice, ritmice, armonice, dinamice etc.

Percepția relațiilor de înălțime care pot exista între sunetele muzicale se încearcă după ce elevii au fost puși în situația de a identifica diferite surse de producere a sunetelor (sunete din natură, produse de vocile umane sau instrumente muzicale, pseudoinstrumente sau jucării muzicale). Ascultând apoi sunete (câte două) de înălțimi diferite (peste o cvintă) pe care profesorul le intonează, elevii vor aprecia care este mai înalt (subțire) și care este mai jos (gros), ajungându-se la stabilirea aspectului general al înălțimilor (joase, înalte, mijlocii). Asocierea acestor trei aspecte ale sunetelor cu mersul pe vârfuri (sunete înalte), pe toată talpa (sunete mijlocii) și mers aplecat (sunete groase).

Ritmul în etapa achizițiilor senzoriale

Ritmul reprezintă unul din elementele de bază ale muzicii. În etapa achizițiilor senzoriale, se continuă activitățile ludice cu caracter oral-intuitiv. Cele mai simple exerciții prin care elevii se familiarizează cu elementele ritmice prin intermediul audierii sau învățării unui cântec, se realizează prin:

- Recitarea ritmică a textului cântecelor* (recitarea cu respectarea duratei fiecărei silabe a textului). Recitarea ritmică a textului cântecelor se realizează la început pe fragmente ritmico-melodice, apoi fără partea melodică pentru conștientizarea elementului ritmic, dar cu respectarea întocmai a fiecărei durate corespunzătoare silabei.
- Sesizarea și reprezentarea prin gesturi a duratelor lungi și scurte, propuse de institutor și repetate de elevi;* se pot asocia mișcări ca: legănatul copilului, zborul păsărilor, culesul florilor etc.

c. *Executarea unor băți ritmice corespunzătoare duratelor sunetelor după model* se poate face prin : băți ușoare cu degetele în bancă, folosirea instrumentelor de percuție sau a obiectelor sonore sau prin mersul ritmic prin pași pe loc sau prin deplasare;

d. *Marcarea metrului* constă în executarea unor băți uniforme și egale, ce reprezintă succesiunea timpilor. Pentru evitarea monotoniei, clasa se poate împărți pe grupe care vor executa diferențiat fragmente din cântec. Prin aceasta se realizează un acompaniament ritmic simplu, utilizând formule ritmice bătute cu mâinile alternativ în bancă, sau băți din palme, sau folosirea instrumentelor muzicale.

e. *Recunoașterea cântecelor după ritmul caracteristic.*

f. *Exerciții de audiere interioară* se realizează prin alternarea cântării în gând a unor fragmente din cântece cu fragmente cântate cu voce tare. Din punct de vedere metodic trebuie să se respecte următorii pași: cântarea vocală a cântecului, cântarea vocală însoțită de bătutul ritmului și cântarea alternativă – un fragment cântat vocal, următorul în gând, concomitent cu bătutul ritmului etc.

g. *Asocierea unor formule ritmice cu diferite activități specifice (jocuri ritmice):* marșul, mersul locomotivei, bățile ciocanului, cositul fânului, şuieratul vântului etc. Pentru realizarea jocurilor, învățătorul scandează ritmic formula concomitent cu marcarea ei, iar elevii o reproduc prin procedeul solicitat, sub formă de joc: *Bate ca mine,*

sau *Bate cum merg eu*, sau *Mergi după cum bat*. Jocul poate fi realizat și prin canoane ritmice pe cântece cunoscute sau create de învățător, clasa fiind împărțită în două grupe care vor executa același ritm, însă cu decalaj de o măsură.

grupa I

grupa a II-a

grupa I

grupa a II-a

Pas, pas, pă-să-rea În ță-ri - na as-ta rea etc.

Pas, pas, pă-să-rea În ță-ri - na as-ta rea etc.

Sâc că n-ai măr-ge - le Ro-șii c'a-le me - le etc.

Sâc că n-ai măr-ge - le Ro-șii c'a-le me - le etc.

Pentru a atrage copii, se utilizează în jocuri onomatopeele; se împarte clasa în două sau trei grupe care exersează formula ritmică repartizată, după care se suprapun.

Toba

Contrabasul

Vioara

Flautul

Cucul

Vrabieuta

Mierla

Ciocanitoarea

bum

zum

di - li

li ru li ru

cu

cip, ci - rip, ci - rip

li ru li ru

toc

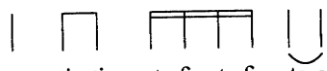
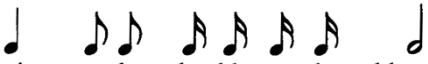
etc.

etc.

h. Distingerea duratelor de un timp, de jumătate de timp și de doi timpi se realizează după ce elevii au exersat diferite procedee ritmice intuitive, aplicate la un bogat repertoriu de cântece învățat pe cale orală. Pentru sesizarea sunetelor lungi și a celor scurte, se parcurge următorul traseu metodic:

- prezentarea de către institutor a două sunete de aceeași înălțime dar de durate diferite;
- repetarea de către elevi și compararea lor;
- definirea prin termenii relativi: sunet lung sau scurt;
- reprezentarea grafică prin semne specifice: | pentru sunete lungi sau pt. sunete scurte

În acest stadiu de formare a deprinderilor ritmice se pot folosi și silabele ritmice, concomitent cu reprezentările grafice convenționale. Cele mai utilizate silabe ritmice au următoarele reprezentări:

- După Curwen și Kodaly: ta ti-ti ta fa te fe ta-a
- După M. Chevais: *semne grafice* noir cro-che dou-ble cro-che blanche
- După A. Motora Ionescu: *semne grafice* pas iu-te și mai iu-te ra-ar
- După G. Munteanu: *semne grafice* un do-uă câ-te trei câ-te pa-tru
- După C. Râpă: *semne grafice* ta ti ti ri ri ri ri ta-a

În practica muzicală, cântecele abordate pot conține și alte structuri ritmice. În clasa a II-a, se poate trece la conștientizarea elementelor ritmice: măsurarea duratelor prin timpi muzicali și intuirea vizuală a semnelor grafice.

Elemente armonico-polifonice

Încă din clasele I-II se pot evidenția importante elemente armonico-polifonice prin cântarea după auz: *cântarea cu ison*, *cântarea în canon* și *cântarea alternativă*.

ISONUL

Isonul se realizează prin activități în care, după învățarea unui cântec după auz acesta se poate cânta pe grupe de copii, o grupă cântând un sunet (tonica, în perioada prenotației) sub formă de acompaniament:

CANONUL

Canonul reprezintă o formă evoluată și dacă este transformat într-un joc în cadrul căruia două grupuri de elevi realizează o întrecere muzicală, se obțin rezultate remarcabile, creîndu-se condițiile însușirii temeinice a unei piese muzicale dar și dezvoltându-se simțul muzical al elevilor în toate componentele sale: armonic, polifonic, ritmic și melodic.

În perioada prenotației, cântarea în canon este bine să se rezume doar la două voci, începând din clasa a II-a când elevii au ajuns la o anumită independență ritmico-melodică; la început trebuie selectate canoane ușor de reținut și memorat, cu o structură ritmico-melodică ușoară, accesibilă și cu text agreeat, plăcut copiilor.

Elevii vor fi împărțiți în două grupe care vor sta la o anumită distanță una față de cealaltă și care vor începe pe rând cântarea după comanda învățătorului.

Cântarea alternativă

În primele clase după însușirea cântecului la unison, se pot interpreta cântecele pe grupe, tot sub formă de joc sau cântând în dialog (întrebare-răspuns) diferite fragmente din cântec.

Dialogul poate fi interpretat în diverse moduri: pe grupe, grupă și solist, alternarea cântării întregului colectiv de elevi cu cântarea pe grupe, solist, cântarea cu vocea și în gând etc.

Elemente de expresie și interpretare

În orele de educație muzicală, pe lângă informațiile despre natura și organizarea lumii sunetelor, prin cântare și audiție, se dezvoltă muzicalitatea naturală a copiilor precum și tehnicile de expresie și interpretare ale acestora. Educația muzicală, încă din primele clase nu trebuie orientată simplist, numai spre intonarea corectă ritmico-melodică, ci în egală măsură, trebuie să se urmărească respectarea tuturor elementelor de expresie muzicală pentru o interpretare și receptare cât mai artistică.

Nuanțele (dinamica muzicală)

Cu toate că termenii de nuanțe și tempo se studiază în perioada notației muzicale, până atunci copiii trebuie îndrumați și sprijiniți în cadrul orelor de educație muzicală să se exprime spontan și dezinvolt, prin exteriorizarea propriilor trăiri atât în cadrul muzicii ascultate, cât și a celei interpretate de ei prin diferite mișcări ale corpului, mimică, gestică, dans, desen etc. Pentru ca elevii să înțeleagă rolul nuanțelor în redarea expresiei muzicale, trebuie parcurse două etape:

- etapa perceperii și redării intuitive a nuanțelor din cântece
- etapa perceperii și redării conștiente a nuanțelor, în funcție de caracterul și conținutul cântecelor.

Primele forme de abordare a nuanțelor sunt cele de imitare a ecoului, iar abordarea pieselor ce cuprind acest fenomen au o importanță sporită în faza intuitivă a abordării elementelor de expresie.

Deoarece copiii folosesc în general grade ridicate de tărie a sunetelor, institutorul are obligația de a atenua tendința firească a acestora de a cânta tare și strident, cultivând o cântare îngrijită, expresivă, în nuanțe mici. Exemplificările trebuie făcute în nuanțe reduse (piano, mezzopiano sau cel mult mezzoforte) iar institutorul nu trebuie să cânte mereu împreună cu copiii acoperindu-i cu vocea sa, ci să-i lase și singuri, pentru a căpăta independență și siguranță. Preocuparea pentru cântarea expresivă, emoțională a muzicii trebuie să existe în fiecare oră de muzică.

Tempoul (Mișcarea)

După cum menționam într-un capitol anterior, *tempoul* reprezintă viteza, gradul de mișcare în care se execută piesele muzicale și reprezintă un factor important în redarea expresivă a muzicii. În perioada prenotației, tempourile care se studiază sunt repede, rar și potrivit și important este să se stabilească corelații între conținutul și caracterul cântecului și tempoul lui, iar elevii să conștientizeze acesta lucru pentru că, de exemplu, nu se poate cânta un cântec de leagăn într-un tempo repede, și nici un marș în tempo rar.

Pentru perceperea și înțelegerea elementelor de dinamică și tempo, elevii pot fi antrenați, sub formă de joc, în diverse exerciții specifice celor două manifestări de expresie. Înstututorul trebuie să deprindă elevii să mențină tempoul exact pe parcursul intonării cântecelor, fiind bine cunoscută preferința lor pentru tempourile repezi, iar pentru evitarea confuziei pe care o fac adesea copiii între termenul de mișcare rar și termenul de nuanță încet, se poate utiliza spre exemplificare mersul rapid, dar în vârful picioarelor sau mersul rar, dar apăsător, cu toată talpa. De asemenea, se pot realiza activități ca:

- Mers-alergare sau mers-opriri la diferite semnale;
- Alternarea mâinilor și picioarelor în diferite tempouri;
- Bătăi din palme în timp ce se deplasează (merg, aleargă, sar);
- Bătăi din palme la un număr de pași (la început simultan cu pașii, apoi oprindu-se și bătând doar din palme).

Elementele de redare a expresiei muzicale trebuie tratate cu toată responsabilitatea de către institutor în cadrul orelor de educație muzicală, deoarece îl ajută la descoperirea și redarea fondului afectiv al lucrării și contribuie la dezvoltarea la elevi pe lângă dragostea pentru muzică și a gustului estetic muzical.

Particularitățile educației muzicale în etapa achizițiilor instrumentale

Dacă, în prima etapă, educația muzicală se axează mai ales pe latura senzorial-motorie, în următoarele etape ea trebuie să pună accent pe activizarea gândirii copiilor, determinându-i să-și însușească în mod conștient limbajul muzical exersat anterior în mod intuitiv, pe cale orală.

Conștientizarea limbajului muzical este un proces complex și anevoios de stimulare a facultăților intelectuale ale copiilor, care înregistrează la această vârstă un real progres. Deși rămâne încă legată de acțiunea concretă, gândirea începe să devină operațională, apar construcții logice, care înlocuiesc procedeele empirice, intuitive ale perioadei precedente.

Memoria capătă un caracter voluntar, conștient, cooperând în cooperând în formele ei logice cu gândirea. Și în domeniul proceselor senzoriale se manifestă un progres important. Percepția începe să fie organizată și orientată spre anumite aspecte ale obiectului sau fenomenului la perceperea componentelor sale, a fiecărui element de expresie în parte (melodie, ritm, nuanțe).

Această etapă a fost numită, convențional, „etapa notației” întrucât printre obiectivele sale figurează și însușirea citit-scrisului muzical. Procesul de conștientizare a muzicii, respectiv operarea conștientă a limbajului muzical nu implică însă numai acest aspect.

În această etapă care începe în clasa a III-a și se termină în clasa a VI-a continuă contactul elevilor cu muzica prin intermediul jocului, al audiției muzicale, însă la un nivel calitativ nou. Alături de capacitățile senzoriale sunt antrenate în mai mare măsură capacitățile de analizare, diferențiere, disociere etc, nivelul gândirii elevilor permițând acum detașarea anumitor elemente de limbaj muzical (durată, înălțime) care, vor fi supuse analizei, comparării, generalizării.

Procedeele oral-intuitive cedează treptat locul celor logice (instrumentale) și paralel cu calea orală a cântării și a audierii după auz, începe să fie utilizată și notația muzicală, deoarece o educație muzicală autentică nu se poate rezuma la oralitate, făcând abstracție de citit-scrisul muzical, care permite un anumit tip de acces la valorile culturii muzicale, transmise în cea mai mare parte pe această cale.

Citit-scrisul muzical contribuie în mod direct la:

- cultivarea auzului muzical;
- formarea capacităților de interpretare muzicală (prin accesul direct la partitura muzicală);
- dezvoltarea proceselor intelectuale (prin antrenarea operațiilor gândirii: analiză, sinteză, comparație, asociere, disociere, abstractizare, generalizare);
- înțelegerea muzicii, a „gramaticii” ei specifice (prin posibilitatea de a pătrunde direct în „laboratorul” de creație al compozitorului).

Citit-scrisul muzical devine astfel un mijloc de largire a universului de cunoaștere și de comunicare prin intermediul limbajului muzical.

În clasele a III-a și a IV-a ale învățământului primar se poate realiza obiectivul însușirii citit-scrisului muzical, proces complex, ce se parcurge gradat, într-o perioadă îndelungată de timp. Fondul aperiectiv pe care se bazează această etapă îl reprezintă achizițiile senzoriale dobândite în etapa anterioară; simbolurile muzicale, deși sunt în ultimă instanță un univers de convenții, trebuie să exprime o lume sonoră pe care copiii au cunoscut-o și exprimat-o pe cale orală.

Între cele două etape apare astfel o continuitate firească și logică, iar practica muzicală nu trebuie realizată strict intuitiv, neînțeleasă și neexplorată cognitiv, ci legată permanent de elementele de citit-scrisului muzical, valorificate acțional și mai ales emoțional, pentru a putea înțelege că universul muzicii este de fapt o lume fascinantă, logică și unitară, cu legi care o guvernează, cu un limbaj reglat de o gramatică specifică, ceea ce le va stimula interesul de a-l descifra.

În această perioadă, alături de activitățile ludice dirijate și libere, apar activități specifice ca: intonarea, recunoașterea, descifrarea. Aportul cunoașterii senzoriale scade în favoarea celei acționale și raționale.

Metodelor utilizate în etapa anterioară li se adaugă: *dialogul problematizat, expunerea, modelarea, redescoperirea, algoritimizarea, învățarea în echipă, studiul cu cartea.*

Și această etapă cuprinde două stadii:

- unul (ce corespunde claselor a III-a și a IV-a), în care se face trecerea de la procedeele oral-intuitive la cele raționale și în care începe familiarizarea elevilor cu simbolurile grafice specifice

limbajului muzical, cântarea după auz deținând în continuare un loc important,

- un al doilea stadiu (ce cuprinde clasele a V-a și a VI-a), în care elevii operează cu elementele de limbaj muzical, cântarea după note (solfegierea) fiind o metodă frecvent folosită.

SUGESTII METODICE

Elemente ritmice

Primele semne de notație muzicală, prevăzute de programa școlară pentru clasa a III-a și pe care elevii le însușesc cu ușurință sunt cele legate de durata sunetelor. Ordinea în care sunt predate duratele muzicale în primele clase a fost o problemă discutată mereu, fiecare variantă sau soluție având ca susținere argumente specifice.

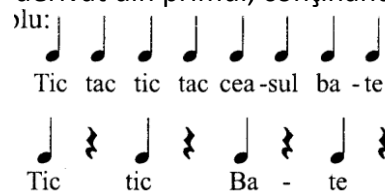
Cert este că prima valoare de durată care trebuie studiată, este cea de un timp, pentru că ea va deveni durata etalon de măsurare, timpul muzical. Pentru însușirea ei se parcurg următoarele etape:

- prezentarea unui recitativ format din durate de un timp: „Ceasul bate”
- repetarea cuvintelor însoțite de bătaie în bancă sau pași;
- codificarea prin semnele grafice și silabele ritmice însușite în etapa anterioară;
- măsurarea duratelor prin mișcări de braț, observând că unei silabe îi corespunde o singură mișcare de braț (sau o bătaie, pas);
- comunicarea noutății: „suneul care durează cât o mișcare de braț are durata de un timp”;
- prezentarea semnului grafic și realizarea unor exerciții de scriere și citire a semnelor grafice,
- învățarea unui cântec cu durate de un timp.

După același algoritm se studiază și durata de doi timpi, de jumătate de timp, de trei timpi. După predarea a cel puțin două durate, se trece la combinații ritmice între acestea folosindu-se diferite dictări ritmice orale, scrise sau exerciții de citire ritmică a unor fragmente propuse de institutor.

Pentru predarea pauzelor, se poate folosi următorul demers:

- prezentarea a două exemple, unul fără pauze, iar al doilea derivat din primul, conținând pauze:

- repetarea exemplurilor de către copii și compararea lor, pentru descoperirea momentelor de tăcere;
- comunicarea noutății: „tăcerea în muzică se numește pauză”;
- reluarea exemplurilor și marcarea pauzelor, reprezentarea grafică și denumirea semnelor respective;
- învățarea unui cântec aplicativ.

În predarea pauzelor se poate pleca de la cântecul ce urmează a fi învățat, pornind de la sesizarea lor.

Probleme metodice ale metricii

Studierea măsurilor începe după ce s-au însușit duratele muzicale de 1, ½ și 2 timpi și relațiile dintre acestea și va fi relativ ușor de înțeles, dacă în perioada prenotației s-au realizat exerciții de percepere a accentelor, a succesiunii simetrice a acestora.

Pentru **predarea măsurii de doi timpi**, care se studiază pentru că este cea mai accesibilă fiind formată doar din doi timpi, unul (primul) accentuat și unul (al doilea) neaccentuat, se pleacă de la prezentarea unui recitativ ritmic (recomandăm ca acesta să fie format din valori de un timp, în care succesiunea accentelor să fie din doi în doi timpi), în care elevii sesizează periodicitatea accentuării silabelor, care se notează sub acestea.

- După ce elevii vor repeta recitativul observând că silabele sunt egale ca durată, vor constata că accentele se succed în mod regulat, din doi în doi; se trece la despărțirea grupurilor de timpi obținuți prin bare de măsură trasate în fața fiecărui timp accentuat.

- Se transcriu duratele recitativului pe tablă, pe o linie orizontală, cu marcarea accentelor respective (cu explicarea semnului grafic – unghi culcat – pentru marcarea accentelor);

- Marcarea de către profesor a fiecărei grupări de doi timpi (primul accentuat și al doilea neaccentuat) cu o liniuță verticală:

- Se definește noutate: „o gruparea de doi timpi – primul accentuat și al doilea neaccentuat – formează o măsură de doi timpi”; „Liniuțele verticale care separă măsurile se numesc bare de măsură (la sfârșit se folosesc două bare și se numesc bare finale)”.

- Se reprezintă prin cifre măsura: Cifrele 2 și 4 scrise una sub alta (ca fracție) reprezintă măsura de 2 timpi (cifra 2 de deasupra indică numărul timpilor, iar cifra 4 ne arată că fiecare din cei doi timpi au valoare sau valori precizate care însumează câte o pătrime (corespunzător cifrei 4). Astfel măsura reprezentată prin cele două cifre ne indică atât numărul timpilor, cât și valoarea fiecărui timp.

- Se intonează exemplul ritmic de către institutor împreună cu elevii, realizându-se marcarea timpilor prin bătăi ritmice (bătut din palme pentru timpii accentuați și bătut cu degetul pe bancă pentru timpii neaccentuați);

- Se demonstrează modul de tactare;

- Se învață un cântec aplicativ în măsura respectivă. Înainte de a începe intonarea unui exercițiu (cântec) se va tacta o măsură pregătitoare pentru stabilirea tempo-ului (iuțelii de execuție) și pentru pregătirea tuturor elevilor pentru interpretare.

În predarea măsurii de trei timpi care se studiază în clasa a IV-a se pot parcurge aceleași etape, bineînțeles cu explicații mai sumare.

Recomandări metodice:

- Profesorul trebuie să tacteze fie cu ambele brațe, fie doar cu brațul stâng, în oglindă dacă stă cu fața la clasă pentru a nu deruta tactarea elevilor.

- Gesturile de tactare trebuie să fie egale, constante, uniforme, evitându-se tendința unor copii de a le substitui cu ritmizările (marcarea fiecărei durate).

Deoarece măsura este numai un cadru de desfășurare a succesiunilor ritmice, trebuie să acordăm prioritate în cadrul lecției ritmului și implicit cântării, învățării de noi cântece.

Dezvoltarea simțului melodic în etapa achizițiilor instrumentale

Citit-scrisul muzical denumit și solfegiere, este un proces complex și dificil care se desfășoară pe tot parcursul școlarității. A solfegia înseamnă a reda concomitent raporturile de înălțime și durată dintre sunetele muzicale, codificate în note. Oricum, datorită complexității acestei activități, până la sfârșitul ciclului primar copiii nu vor ajunge să solfegieze, ci vor putea să descifreze, ajutați de institutor, anumite cântece.

Înșușirea unui cântec prin solfegiere parcurge următoarele etape:

- prezentarea și analiza cântecului;
- citirea notelor, citire ritmică, citire melodică pe fragmente;
- citire ritmico-melodică;
- solfegiere model;
- citirea cuvintelor în ritmul cântecului;
- cântare pe text.

Și în cazul notației înălțimii sunetelor muzicale, exercițiile efectuate în etapa anterioară, oral-intuitivă, constituie o bază serioasă pentru trecerea eficientă la scrierea-citirea înălțimii sunetelor.

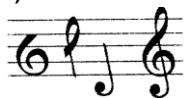
Învățarea notației începe cu **portativul**, care trebuie definit direct ca fiind constituit dintr-o liniatură specifică (cinci linii paralele, orizontale și egal depărtate între ele și patru spații care se formează între linii și care se numerează de jos în sus) folosită pentru scrierea notelor muzicale.

Recomandăm ca portativul să se folosească de la început cu întreaga liniatură, chiar dacă notația începe doar cu două sunete.

Cheia **Sol** este ca semnul grafic care se întrebuintează pentru scrierea pe portativ a sunetelor muzicale, fixând locul notei sol pe linia a

**Portativul și
Cheia Sol**

doua. Pentru scrierea corectă a cheii, ea va fi descompusă în mai multe

elemente componente:

Studierea sunetelor

În învățământul românesc, însușirea sunetelor se face pornind de la anumite nuclee sonore, cărora li se adaugă treptat celelalte sunete, conform principiului evolutiv al scărilor sonore. Astfel, sunetele se însușesc în următoarea ordine: Sol, Mi, La, Do¹, Re, Fa, Do², Si.

Studierea sunetelor **Sol-Mi** se poate face folosind următorul demers didactic:

- Intonarea după auz a cântecului „Prietenii cântăreți” de Ana Motora-Ionescu;
- Intonarea melodiei cucului din cântec și repetarea de către elevi;
- Analiza mersului melodic și reprezentarea prin gesturi a direcției intervalului, concomitent cu cântarea vocală;
- Scrierea, pe portativul de pe tablă, a notelor și silabelor cântecului cucului;
- Comunicarea denumirii celor două sunete;- Intonarea cântecului cucului cu indicarea notelor corespunzătoare;

- Asocierea sunetelor Sol-Mi cu notele corespunzătoare și intonarea acestora;
- Solfegierea unor exerciții de intonație cu sunetele învățate în ordinea indicată de institutor.

Studierea sunetului și notei La

Sunetul și nota La pot fi predate printr-un demers similar cu cel anterior, se pot folosi ca exemple cântecele: Fluturaș, fluturaș; licurici; Fluture pe floare; Vrăbiuța (C. Mereș); Clopoțelul (A. Motora Ionescu).

- Exerciții de recunoaștere orală a sunetelor învățate, în diverse combinații;

- Scrierea pe portativ a notelor *Sol-Mi* (învățate) și intonarea acestora de către elevi în ordinea indicată de profesor;

- Intonarea de către profesor cu o anumită silabă (ta) a sunetelor *Sol-Mi* urmate de sunetul nou, *La*.

- Sesizarea noului și precizarea poziției (mai înalt dar aproape de Sol) de către elevi, sub îndrumarea profesorului;

- Comunicarea denumirii sunetului nou și reprezentarea lui grafică, pe portativ, alături de *Sol* și *Mi*;

- Exerciții de intonație orale cu noul sunet și cu cele învățate în formule melodice care se vor regăsi în cântecele ce urmează a fi învățate;

- Intonarea exercițiilor melodice din manual;

- Solfegierea unui cântec aplicativ.

Celelalte sunete și note muzicale se vor studia prin demersuri didactice asemănătoare celor descrise până acum. Trebuie avută grijă la alegerea cântecelor care vor fi învățate, să conțină în cadrul lor elementul nou, alături de cele cunoscute deja de copii. Înainte de solfegierea cântecului aplicativ se poate învăța un cântec după auz în care elevii intonează și recunosc sunetele învățate.

Elemente armonico-polifonice

Elementele armonico-polifonice sunt similare cu cele folosite în etapa prenotației: *cântarea cu ison, cântarea în canon și cântarea alternativă*, însă își sporesc randamentul, elevii având posibilitatea să citească, să urmărească notele, melodia, înțelegând forma respectivă de interpretare.

Trecerea de la cântarea melodică la cântarea armonico-polifonică trebuie să se facă fără multe explicații și fără teama de a nu reuși, pentru că numai așa elevii pot să dobândească capacitatea de a auzi muzica pe mai multe planuri și, în consecință, să își poată dezvolta auzul armonic.

La interpretarea în canon trebuie avut în vedere ca vocile celor două grupe de elevi să aibă aceeași intensitate, pentru a nu se acoperi una pe alta. În clasa a IV-a se pot aborda și canoane aranjate pentru trei grupe de elevi.

Tot din clasa a IV-a se pot organiza colective pentru realizarea unui cor pe două voci egale. La vocea I vor fi repartizați elevii cu voci cu timbrul deschis, cristalin, clar, luminos iar la vocea a II-a, elevi cu timbru mai închis, rotunjit și mai bogat în vibrații.

Cântarea alternativă (cu dialog) în etapa notației poate îmbrăca forme variate față de perioada oral-intuitivă:

- întrebare-răspuns;
- intrarea celei de a doua grupe pe ultimul (ultimele) sunet al primei grupe;
- Cântare cu dialog în care grupa a doua intră pe ultimul sunet al grupei întâi;
- Cântare cu dialog prin imitația de către vocea a doua a unei formule ritmico-melodice de la vocea întâi:

Pentru muzicalizarea tuturor elevilor, indiferent de predispozițiile sau nivelul lor de pregătire muzicală se recomandă cântarea la instrumente muzicale, la pseudoinstrumente sau chiar la jucării muzicale. Cântarea instrumentală executată de profesor, profesor și elevi, îmbogățește considerabil conținutul și forma activităților muzicale, deschizând multiple posibilități de exprimare a elementelor limbajului muzical.

Prin folosirea instrumentelor muzicale se conștientizează mai ușor noțiunile muzicale de natură ritmică, melodică sau armonico-polifonică, activitățile sunt mai plăcute, mai spectaculoase optimizând participarea conștientă și activă a elevilor la activitățile muzicale. Instrumentele cele mai la îndemână care se pot folosi ca și acompaniament sunt cele de percuție, încât oricare ar fi condițiile materiale ale unei școli, pot fi ușor procurate și puse la îndemâna copiilor: bețe, tobițe, tamburine, castagnete, triumphiuri etc.

Elemente de expresie și interpretare

Dacă în perioada prenotației elevii au exersat diferite exerciții și activități sub formă de joc de percepere, înțelegere și interpretare a elementelor de expresie, în perioada notației gândirea elevilor poate fi cu succes orientată spre înțelegerea conștientă a valorii expresive a tempo-

ului și nuanțelor în redarea conținutului de idei și sentimente ale cântecelor.

Desigur că în perioada notației se studiază doar termeni pentru tempo-uri și nuanțe de bază, explicându-se copiilor proveniența denumirii literare din limba italiană, după care urmează scrierea și însușirea acestora. Elevii vor putea descoperi confirmări ale rolului important pe care îl au nuanțele și tempoul și prin audii și vor găsi elemente de expresivitate necesare în interpretarea pieselor vocale. Se pot folosi denaturări ale mișcării sau nuanțelor prevăzute pentru un anumit cântec, care vor pune elevul în situația de a aprecia neconcordanța ivită și de a găsi soluții pentru rezolvarea ei.

III. STRATEGII DIDACTICE UTILIZATE ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE

Definiții pentru *Strategiile didactice*

- "demersuri acționale și operaționale flexibile (ce se pot modifica, reforma, schimba), coordonate și racordate la obiective și situații prin care se creează condițiile pregătirii și generării învățării, ale schimbărilor de atitudini și de conduite în contextele didactice diverse, particulare";
- "sisteme de metode procedee, mijloace și forma de organizare a activității de instruire/autoinstruire, integrate în structuri operaționale, care au la bază o viziune sistemică și care sunt menite să asigure o învățare activă și creatoare a cunoștințelor și abilităților și să relaționeze procesul instruirii"

Alți autori consideră că prin strategie se înțelege modul de combinare și organizare a metodelor și mijloacelor de învățământ în raport cu obiectivele urmărite, conținutul abordat, timpul disponibil, caracteristici ale profesorului și ale elevilor, spațiul școlar etc.

Strategia didactică presupune mai multe dimensiuni:

- dimensiunea epistemologică, în sensul că acesta este un construct teoretic, congruent intern și coextensiv anumitor reguli științifice;

- dimensiunea pragmatică, în sensul că suita de intervenții și operații didactice trebuie să fie rezonantă cu situațiile didactice concrete și trebuie să le modeleze eficient;
- dimensiunea operațională, în sensul că strategia trebuie să adune mai multe operații, să le coreleze, și să le exploateze maximal în vederea generării efectelor scontate;
- dimensiunea metodologică, întrucât strategia se va compune prin asamblări de metode și de procedee didactice consonante și compatibile reciproc

3.1. Metodologia didactică – definiții și clasificări

Cuvântul „metodă” provine din grecescul „methodos” (*odos* - cale, drum și *metha* - către, spre), mai exact „cale care duce spre”; „cale de urmat” pentru a se descoperi adevărul. Este un mod de „urmărire” a unui lucru, de căutare, drumul pe care îl parcurgi pentru a atinge un scop, a obține un rezultat. În cazul de față, în activitatea comună a educatorului și educaților, pentru formarea și informarea educaților.

Metoda de învățământ are o semnificație mai cuprinzătoare în comparație cu **procedeul**, care este doar partea alcătuitoare a metodei, un element de sprijin, o fundație pe care se formează metoda. Desigur, la nivelul practicii didactice există metode ce se transformă în procedee în cadrul demersului de predare și invers.

Procedeul didactic reprezintă o componentă a metodei, care ține de execuția acțiunii, o tehnică particulară cu rol de instrument al metodei

Din perspectiva profesorului, metoda este o cale de organizare și conducere a activității de cunoaștere (învățare) a elevului, o cale de conducere spre construcția cunoașterii individuale a acestuia. Pentru el, metoda este considerată un instrument didactic cu ajutorul căruia îi determină pe elevi să aibă o asimilare activă de noi cunoștințe și forme comportamentale, de stimulare a dezvoltării forțelor lor intelectuale.

Pentru elev, metoda este drumul pe care acesta îl parcurge de la necunoaștere la cunoaștere, calea care îl conduce de la o cunoaștere mai puțin profundă spre una mai adâncă. Rolul metodei este de a-l face pe elev să muncească, este o acțiune de căutare a adevărului, de

redescoperire a unor adevăruri noi pentru el, dar bine cunoscute de umanitate. Este o modalitate, o asimilare activă a unui sistem de noi cunoștințe, priceperi și deprinderi (tehnici de acțiune), de dezvoltare a capacităților sale de cunoaștere și de acțiune

Criterii de clasificare

- Clasificare metodelor didactice clasice: după St. Stoian

Metode bazate pe acțiune:

- - exercițiul
- - lucrările de laborator
- - lucrările de atelier
- - munca cu manualul și cartea

Metode iconice (la nivelul primului sistem de semnalizare)

- - demonstrația
- - observarea
- - excursiile și vizitele

Metode simbolice (la nivelul celui de al doilea sistem de sistematizare)

- - expunerea
- - conversația

O altă clasificare prezentă în mai multe surse bibliografice este :

1. Metode de predare-asimilare:

1.a. Tradiționale: expunerea didactică, conversația didactică, demonstrația, observarea, lucrul cu manualul, exercițiul;

1.b. De dată mai recentă: algoritmizarea, modelarea, problematizarea, instruirea programată, studiul de caz, metode de simulare (jocurile, învățarea pe simulator) după unii autori și învățarea prin descoperire.

2. Metode de evaluare

2.a. De verificare:

a. Tradiționale: verificare orală curentă, verificare scrisă curentă, verificare practică curentă, verificarea periodică (prin teză sau practică) verificarea cu caracter global (examenul) - în formă scrisă, orală sau practică.

b. De dată mai recentă: verificarea la sfârșit de capitol (scrisă sau orală), verificare prin teste docimologice (curente sau periodice)

2.b. De apreciere:

a. apreciere verbală

b. apreciere prin notă

Un alt criteriu de diferențiere a metodelor de predare: mijlocul de vehiculare al conținuturilor de la sursă către elev. Dacă mijlocul respectiv este imaginea obiectului sau obiectul însuși, vom avea de-a face cu metode intuitive, înscriind aici demonstrația, observarea, modelarea.

Dacă mijlocul în cauză va fi cuvântul rostit sau scris metodele se vor numi **verbale**, se poate încadra aici expunerea și conversația, dar după mai mulți autori și problematizarea, iar după unii și instruirea programată.

Un al treilea criteriu, devenit tradițional, este **gradul de participare a elevului în acțiunea proprie instruirii**:

-**metode expositive**, pe de o parte **metode active**, pe de alta. Metodele expositive, adică mânuite în chip predominant de către educator (elevul fiind doar receptor), includ expunerea; toate celelalte cuprind o implicare mai mare sau mai mică a elevului.

Una dintre clasificările frecvent utilizate și astăzi după cerințele de ieri și astăzi ale profesorului este cea care se folosește de criteriul istoric bazat pe două grupe:

- metode vechi, denumite și *tradiționale* sau *clasice*; *dogmatice* ori *didactice* și anume cele care se referă la comunicare directă, sunt în curs de transformare;

- metode noi sau *moderne*; acestea sunt rezultatul celor mai recente inovații pedagogice, în principiu centrate pe elev, pe activitatea și dezvoltarea personalității acestuia.

Foarte actuală și frecvent utilizată a început să devină clasificarea după criteriul organizării individuale / sociale a muncii. Acestea sunt:

1. **Metode de activitate individuală** (bazate pe mecanismele activității mintale individuale) divizate și ele în:

a) libere

b) sub direcția profesorului

c) programate

2. **Metode de activitate în doi** (în perechi sau duale)

a) profesor-elev

b) elev-elev

3. **Metode de activitate în echipă** (în microgrupuri de dimensiuni inferioare unei clase de elevi)

a) grupuri efectuând aceeași activitate

b) grupuri efectuând sarcini sau munci diferite

4. **Metode de activitate cu grupul /clasa de elevi:**

a) metode de muncă frontală profesor-clasă (în mod esențial în sens unic)

b) metode de dialog profesor - clasă (în dublu sens)

c) metode de muncă colectivă (în sens multiplu, cu angajarea a tuturor membrilor clasei)

5. **Metode de activitate în grupuri mari** (de dimensiuni superioare celor ale unei clase) de tipul: a) conferință, video-conferință, vizionare de film

b) dezbateri în grupuri mari, în masă.

Una dintre cele mai obișnuite clasificări întâlnite în lucrările de didactică și manualele de pedagogie, pornește de la funcția fundamentală pe care metodele o folosesc în cadrul procesului de învățământ:

a) **metodele de predare și învățare propriu - zise, ordonate după obiectivul principal de realizat:**

- metode de transmitere și asimilare a cunoștințelor

- metode de formare a priceperilor și deprinderilor

- metode de fixare (consolidare) a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor

- metode de aplicare a cunoștințelor

- metode de verificare

b) metode de evaluare a rezultatelor învățării și a proceselor care le explică. Aceste metode nu respectă regulile logice ale clasificării, în sensul că nu metodele se dovedesc după scop, ci folosirea lor variată, adaptându-se nevoii de realizare a unor obiective didactice diferite, dar nu în condițiile de egală eficiență.

Metode didactice specifice activităților de Educație muzicală

Metodele utilizate în învățământul primar se pot clasifica în:

1. Metode de transmitere și însușire a cunoștințelor (metode expositive, conversative, lectură).
2. Metode de explorare și descoperire (observarea, demonstrația, modelarea).
3. Metode bazate pe acțiuni (exercițiul, algoritmizarea, jocul didactic, dramatizarea).

Metoda demonstrației

Alături de exercițiu, metoda demonstrării rămâne o metodă de bază în educația muzicală.

Metoda demonstrației are o pondere însemnată în învățământul primar, când gândirea copiilor este predilect concretă. A demonstra înseamnă a exemplifica, a arăta, a prezenta spre observație un obiect, un fenomen sau o parte dintr-un proces. Deoarece are la bază o sursă intuitivă și se realizează prin intermediul unor mijloace didactice ce permit o cunoaștere prin simțuri (cunoaștere senzorială), se mai numește și demonstrație intuitivă. Această metodă se utilizează la ora de educație muzicală în oricare din momentele lecției, uneori precedând sau urmând explicației, cu specificarea că în consolidare și verificare-evaluare rolul revine elevilor, în timp ce la însușirea noilor cunoștințe și deprinderi, educatorul deține rolul de bază. Se realizează prin intermediul:

- - mijloacelor naturale (sunete din mediul înconjurător, obiecte sonore sau confecționate, instrumente muzicale);
- - mijloacelor didactice de substituie (casetofon, CD player, televiziune integrată, machete, planșe, fotografii etc.).

În cazul educației muzicale, demonstrarea poate îmbrăca forme diferite fiind: auditivă, vizuală sau demonstrare prin gesturi. Desigur, preponderența o are demonstrarea auditivă, iar cea prin gesturi se referă la îndeosebi la etapa premergătoare învățării notației muzicale.

Într-o altă accepție, vorbind despre mijloacele utilizate, profesoara Gabriela Munteanu arată că "această metodă se utilizează la ora de educație muzicală prin intermediul:

- mijloacelor naturale (sunete din mediul înconjurător, obiecte sonore sau confecționate, instrumente muzicale);
- mijloacelor didactice de substituie (casetofon, CD-player, televiziune integrată, machete, planșe, fotografii etc.).

Cea mai importantă și mai des folosită formă a acestei metode este **demonstrația prin cântare (cu vocea sau instrumentul)**

Dacă ne raportăm la secvențele lecției vom constata că metoda demonstrării poate fi utilizată în oricare moment. Asocierea demonstrării cu celelalte metode se poate realiza astfel:

- - demonstrare – explicare
- - explicare – demonstrare
- - demonstrare – explicare - demonstrare
- - demonstrare – conversație
- - demonstrare – exerciții

Eficiența acestei metode depinde de modul în care este aplicată. Deoarece este vorba de educație muzicală, perceperea auditivă trebuie atent pregătită prin explicații adecvate.

Felul în care profesorul demonstrează influențează reacția elevilor; spre exemplu, demonstrarea unui cântec nou, făcută cu sensibilitate poate crea la elev motivația necesară învățării. Orice exagerare – de exemplu, profesorul care însoțește permanent cu vocea sa cântarea elevilor – aduce neajunsuri.

La fel, demonstrarea unui solfegiu înainte de a fi citit de către elevi creează dependența acestuia față de profesor și nu ajută la perfecționarea citirii muzicale.

Metoda exercițiului

- este nelipsită din orele de Educație muzicală.

Prin exercițiu se asigură formarea priceperilor și deprinderilor muzicale de interpretare și înțelegere a esenței lucrărilor muzicale.

- constă din "efectuarea conștientă și repetată a unor acțiuni și operații în scopul formării sau consolidării de priceperi și deprinderi, a dezvoltării unor capacități și aptitudini sau a stimulării creativității"
- are caracter conștient, voit, repetat și sistematic

- Metoda exercițiului îl implică pe elev în mod direct, îl solicită afectiv și volițional

Clasificarea exercițiilor

1. După apartenența elementelor muzicale de bază ce trebuie exersate

a. exerciții melodice: de citire melodică, de intonare, de recunoaștere și scrise a intervalelor, a unor scurte fragmente și tronsoane melodice, exerciții de solfegiere melodică și armonică, etc.

Exercițiile de intonare urmăresc două planuri care se intersectează: dezvoltarea vocii și a auzului. Ele se folosesc în formarea deprinderilor de intonație a unor elemente mai dificile, cum ar fi alterațiile, intervalele melodice, scările și modurile populare, tonalitățile și pregătesc realizarea unui solfegiu sau învățarea unui cântec pornind de la solfegiu.

b. exerciții ritmice: de ritmizare, de citire ritmică, de recunoaștere și de scriere a unor valori de note și formule ritmice, de tactare, de dirijare, de recunoaștere și aplicare practică a unor elemente ritmice specifice (măsura incompletă, anacruza, sincopa, contratimpul, trioletul, formulele ritmice cu punct de prelungire, etc.)

c. exercițiile polifonico-armonice: de cântare cu ison sau hang, în canon, etc.

d. exerciții pentru descoperirea și aplicarea nuanțelor și a tempourilor

e. exerciții de recunoaștere a timbrurilor vocale și instrumentale

f. exerciții de compartimentare a discursului muzical în unități semantice

g. exerciții pentru cultivarea vocii și pentru dezvoltarea auzului muzical - se efectuează:

-sub formă de exerciții speciale constând din mici vocalize, practicate de obicei, în momentul de cultură vocală, având ca scop principal formarea unor deprinderi de respirație și de emisie corecte, de omogenizare, de suplețe, de dezvoltare a ambitusului și a memoriei muzicale, etc.

Aceste exerciții de intonație justă, de emisie clară, de respirație în concordanță cu frazarea muzicală, de dicție corectă, de omogenizare și

suplețe a vocii, au un traseu evolutiv de la o clasă la alta, de la un ciclu școlar la altul.

Ele trebuie aplicate în piesele muzicale învățate și capătă aspecte speciale în cadrul activităților corale, combinându-se cu cele de intonare și mai ales cu cele armonice și polifonice.

h. exercițiile de solfegiere și dictare orală /sau scrisă - sunt cele mai complexe din activitatea educațională, antrenând vocea, simțul melodic, ritmic și metric, concordanța dintre scris-citit și intonat, tactare într-o formă mai concisă, simțului, văzului, al auzului, tactare, etc.

Se cunosc modalități de solfegiere:

- prin imitarea cântării model a educatorului, care devine o formă specială de cântare după auz, în care silabele cuvintelor iau locul silabelor date de numele notelor;

- solfegierea propriu-zisă sau descifrarea unui cântec pe baza fixării auditive a intonațiilor și a duratelor valorilor de note, precedată unde este cazul de exerciții pregătitoare de intonare, de citire ritmică și ajungând cu interpretarea expresivă a solfegiului sau cântatului însoțit de textul poetic;

- operația inversă de recunoaștere după auz a unor elemente muzicale legate de înălțime și durată a sunetelor-dictarea orală(sau scrisă-are rolul de a conferi temeinicia cunoștințelor și deprinderilor legate de scris-citit).

Dictările muzicale ajută la însușirea solfegierii și a unei piese muzicale, devenind un mijloc de învățare a acesteia. Ele urmează traseul: ascultare, intonare, reproducere, recunoașterea sunetelor, scrierea lor

i. exerciții de cultivare a memoriei muzicale - se aplică mai ales în cadrul momentului pregătitor al lecțiilor, prin exerciții de cultură vocală, în momentul însușirii sau a recunoașterii după audiție a unei piese.

Se adaugă învățarea pe dinafară a unor fragmente muzicale din lucrări celebre sau a unor piese integrale de dimensiuni reduse.

Profesorii cu experiență prezintă elevilor extrase ale unor teme ușor de memorat și de urmărit, prezentate în scris, intonațional și apoi în audiție.

După cum spunea Ana Motora Ionescu: „memorizarea temelor și a unor melodii principale, pe care se construiește edificiul sonor al lucrărilor

muzicale, este de mare importanță, dar fiind că prin aceasta elevii acumulează un bogat tezaur de cultură muzicală, dezvoltându-și și totodată sensibilitatea și gustul artistic”

j. exerciții de audiere și de descoperire a unor elemente caracteristice în diferite lucrări muzical. Această depindere se dezvoltă pe etape: prima o constituie modalitatea cântării și apoi a solfegierii în gând a unor unități sintactice dintr-o piesă muzicală, operație de mare eficiență pentru pregătirea audiției interioare;

k. exerciții de caligrafie și ortografie muzicală - urmăresc formarea deprinderilor de scris muzical îngrijit și corect și pregătesc drumul elevilor spre abordarea unor partituri reprezentative din muzica universală și românească

l. jocuri didactice muzicale pentru stimularea creativității, fanteziei, imaginației, pentru socializarea elevilor și pentru obținerea performanțelor muzicale interpretative.

m. exerciții pentru dezvoltarea imaginației reproductive și creatoare a elevilor. - exerciții de dezvoltare a creativității.

2. După complexitatea problemelor

- a. exerciții simple-urmărind, de obicei, doar o anumită problemă
- b. exerciții complexe: exerciții ritmico-melodice, exerciții de recunoaștere și de executare a unor unități sintactice

3. După locul lor în lecție:

- a. exerciții introductive, pregătitoare, de acomodare
- b. exerciții de bază pentru formarea și consolidarea unor deprinderi
- c. exerciții recapitulative sau de sinteză

4. După importanța și rolul în lecție:

- a. exerciții principale - importante în derularea lecțiilor
- b. exerciții secundare - cu rol auxiliar în lecții

5. După modul de realizare cu elevii: în dialog, în lanț alternativ, cu întregul colectiv, cunoslist și cor, etc.

6. După obiectivul prioritar urmărit:

- a. de memorare după auz: scări, moduri, cântece
- b. de interpretare vocală

c. de caligrafie și ortografie muzicală

d. de intonare și aplicare a elementelor de limbaj muzical

e. de recunoaștere în urma unor audieri repetate

f. de dezvoltare a creativității și imaginației

g. de identificare a unor elemente cunoscute anterior

h. de descoperire a unor elemente noi.

Metoda explicării sau explicației

Această metodă face parte din categoria metodelor expozitive, de comunicare în formă orală, alături de povestire, descriere, expunere, prelegere și instructaj. Pedagogii o plasează în categoria metodelor tradiționale, dar valențele sale sunt apreciate și în școala contemporană.

Etimologic, cuvântul *explicație* provine din limba latină unde *explicare* înseamnă a desface, a desfășura. În practica școlară, sensul este acela de *clarificare*. În acest sens, se precizează că ”prin a explica se desemnează acțiuni al căror scop este de a prezenta elevilor:

- înțelesul conceptelor;

- legile de producere și manifestare a fenomenelor;

- conexiunile existente între aspectele particulare și legile generale;

- modul în care ceva (fenomen, eveniment etc.) se raportează la o cauză;

- cum unele enunțuri sunt derivate din altele deja acceptate;

- cum poate fi exemplificat sau ilustrat generalul prin date și fapte particulare”

După tipul de raționament utilizat, se deosebesc mai multe tipuri de explicații didactice:

- explicația inductivă – sensul este de la cazul particular spre cel general, de la concret spre abstract, cu ajutorul operațiilor logice (comparația, analiza, sinteza, abstractizarea, generalizarea) sau prin experimentare (măsurare, observație); se ajunge astfel la concluzia care are un caracter general.

- Explicația deductivă – sensul este de la general spre particular, se folosește raționamentul deductiv, pornind de la cunoștințe cu grad mare de generalitate spre cele particulare.

- Explicația analogică – se bazează pe asemănare și transfer de informație și are nevoie în plus de o verificare experimentală sau practică.

- Explicația ipotetică – este generată de o întrebare ipotetică, de la o supoziție.

Metoda explicației este nelipsită din lecțiile de Educație muzicală, indiferent de ciclul de învățământ, pretându-se la orice nivel și la orice clasă.

Cu ajutorul explicației elevii își pot clarifica noțiuni, reguli, pot înțelege mai bine aspecte teoretice și de interpretare a lucrărilor muzicale. Claritatea și concizia explicațiilor profesorului poate rezolva numeroase probleme care apar în diferitele tipuri de lecție și secvențele acestora. Desigur, secvența dirijării învățării este cea mai potrivită explicațiilor, dar acestea pot să apară și atunci când se fixează cunoștințele sau se reactualizează.

Trebuie să observăm că în școala contemporană, explicația nu este apanajul exclusiv al profesorului ci implicarea elevilor este mai mare decât odinioară. Rămâne în sarcina profesorului să stimuleze formularea de răspunsuri explicative la întrebări, la găsirea unor explicații prin studiu individual, studiu de caz, formularea unor reguli pe baza celor constatate în urma analizei solfegiului, exercițiului ritmic etc

Problematizarea

Problematizarea face parte din categoria metodelor didactice active, care facilitează apropierea elevului de viața reală, unde schimbările se petrec în ritm rapid. În pedagogie există mai multe accepțiuni ale termenului: metodă de cercetare, metodă didactică, principiu didactic, teorie a învățării.

În scop didactic, problematizarea este utilizată:

- ca o metodă didactică independentă, când se propun elevilor situații-problemă intercalate în scenariul activității, printre situații de învățare bazate pe alte metode și procedee didactice;

- pentru crearea unui cadru de învățare problematizat, euristic, când lecția este constituită dintr-o suită de situații-problemă propuse elevilor spre rezolvare.

O situație-problemă este una contradictorie, conflictuală, ce rezultă din trăirea simultană a două realități (de ordin cognitiv și motivațional) incompatibile între ele; pe de o parte, experiența trecută, iar pe de altă

parte, elementul de noutate, de surpriză, necunoscutul cu care este confruntat elevul”. Un astfel de conflict trimite la căutare și descoperire, la intuirea unor soluții noi, a unor relații aparent inexistente între ceea ce știe elevul și noua realitate cu care se confruntă.

Situația-problemă în context didactic trebuie să îndeplinească următoarele caracteristici:

- gradul de dificultate să fie adecvat nivelului de cunoștințe al elevilor, celui de dezvoltare a gândirii și abilităților practice, intereselor elevilor;
- să fie percepută de elevi ca rezolvabilă, așadar să aibă una sau mai multe alternative de rezolvare;
- pentru rezolvarea ei să fie nevoie de o demonstrație bine argumentată;
- este mai important drumul parcurs de elev decât rezultatul, așadar situațiile problemă nu se rezolvă prin aplicarea unui algoritm.

Pentru a introduce în lecție situația-problemă se parcurg mai multe etape:

1. prezentarea situației-problemă
2. prezentarea mijloacelor de învățământ
3. precizarea criteriului de acceptare a soluțiilor
4. oferirea informațiilor suplimentare
5. analizarea situației-problemă și restructurarea informațiilor
6. documentarea
7. solicitarea unor informații de la profesor
8. analizarea informațiilor noi și restructurarea informațiilor
9. formularea ipotezelor și confirmarea/infirmarea acestora
10. descoperirea unor legi, relații, principii
11. compararea variantelor de rezolvare
12. alegerea concluziei, a soluției optime, argumentarea și prezentarea ei
13. confirmarea/infirmarea soluției de către profesor

Învățarea prin descoperire

Învățarea prin descoperire reprezintă în concepția unor pedagogi "o strategie complexă de predare-învățare care oferă posibilitatea ca elevii să dobândească cunoștințele și prin efort personal, independent.

Descoperirea – în învățarea – se constituie ca un demers elevat de metodologie didactică, determinat atât de îmbinări, combinări și recombinații de date din fondul aperiectiv, cât și de restructurarea acestora într-o realizare creativă bazată pe noi documentări și investigații experimental-aplicative, în cadrul cărora acționează nemijlocit procesele intelectuale esențiale, ca spiritul de observație, memoria logică, imaginația și gândirea creativă etc."

Prin urmare, învățarea prin descoperire și reprezintă o categorie logică opusă celei de învățare prin receptare: „învățarea prin descoperire se referă la o situație în care materialul de învățat nu este prezentat într-o formă finală celui ce învață (așa cum se petrece în învățarea prin receptare), ci reclamă o anumită activitate mentală (rearanjare, reorganizare sau transformare a materialului dat), anterioară încorporării rezultatului final în structura cognitivă'.

În Educația muzicală metoda redescoperirii este utilă la toate nivelurile ciclurilor curriculare, dar ghidată prin combinarea metodei cu dialogul euristic pentru formarea gândirii, logicii, imaginației, fără de care nici interpretarea și receptarea muzicii nu-și dobândesc plinătate.

În practica școlară se folosesc următoarele tipuri sau forme de descoperire :

a. În funcție de aportul de descoperire a elevului în raport cu dezvoltarea cunoașterii (științei)

- redescoperire dirijată și independentă
- descoperirea creativă.

b. În funcție de demersul logic-eurisc de descoperire:

- descoperire inductivă
- descoperire deductivă
- descoperire analogică
- descoperire transductivă

c. În funcție de sursa informativă implicată în descoperire:

- descoperirea prin documentare
- descoperirea experimentală.

Jocul didactic muzical

Jocul este o activitate specific umană, prin care copilul descoperă lumea înconjurătoare și se adaptează la ea, satisfăcând nevoia de relaxare, de destindere, de plăcere a individului prin generarea de emoții pozitive. Prin joc, copilul își descoperă limitele de moment, dar și propriul potențial, manifestându-se astfel primele tendințe de autodepășire în plan cognitiv, dar și afectiv-motivațional și acțional.

Jocul didactic este o metodă bazată pe acțiune și simulare prin care pot fi realizate o parte din sarcinile didactice, într-o atmosferă antrenantă, distractivă, motivantă. Astfel, jocul și educația devin un tot, o entitate distinctă, elevul primind cunoștințele necesare dezvoltării sale într-o manieră mai eficientă. De asemenea, în cadrul jocului el are ocazia să-și aplice cunoștințele dobândite la nivel teoretic, să-și exerseze priceperile și deprinderile prin realizarea unor activități plăcute în care sarcinile de lucru sunt stabilite de cadrul didactic.

Jocul satisface o serie dintre nevoile elevului, respectiv nevoia de a exersa, cea de a gândi și crea elemente originale, nevoia de a investiga, nevoia de a realiza activitățile în ritm propriu, nevoia de a socializa, de a comunica, de a interacționa cu cei de aceeași vârstă, dar și cu cadrul didactic etc.

Astfel **funcțiile jocului** sunt:

- **funcția adaptativă,**
- **funcția formativă,**
- **funcția informativă,**
- **funcția de socializare.**

Clasificarea jocurilor se poate face după mai multe criterii:

- după obiectivele urmărite există jocuri senzoriale, de observare, de dezvoltare a limbajului
- după conținutul instruirii: muzicale, matematice, sportive

- după resursele folosite: pe calculator , orale, pe bază de fișe
- după regulile instituite: cu reguli transmise prin tradiții sau cu reguli inventate în mod spontane.

Orice joc didactic este organizat în virtutea atingerii unor obiective didactice, a unor finalități stabilite de către cadrul didactic, ceea ce generează nevoia de implicare susținută a acestuia în proiectarea, organizarea și desfășurarea eficientă a activităților de joc. Astfel, jocul didactic este organizat:

- cu un anumit *scop*, respectiv atingerea unor obiective,
- are o anumită *sarcină*, adică problema ce îi este înfățișată elevului spre rezolvare
- are un *conținut* – cunoștințele pe care elevul le activează în funcție de sarcina jocului și care presupune reactualizarea, completarea și aplicarea lor în practică.

În procesul de proiectare a jocului cadrul didactic trebuie:

- să formuleze regulile jocului,
- să gândească și să asigure materialul de joc,
- să stabilească forma de organizare a participanților la joc
- să amenajeze spațiul de desfășurare a acestuia.

Ulterior, în desfășurarea jocului el trebuie să creeze și să întrețină atmosfera propice jocului, să implice toți elevii în joc și să asigure respectarea regulilor acestuia.

Desfășurarea propriu-zisă a jocului include:

- anunțarea denumirii jocului,
- prezentarea materialelor de joc,
- anunțarea titlului și scopului jocului,
- enunțarea regulilor,
- distribuirea rolurilor și responsabilităților,
- formularea cerințelor ce trebuie satisfăcute pentru a câștiga și, eventual, criteriile de eliminare din joc.

Lucrările didactice muzicale clasifică jocul în funcție de obiectivul urmărit:

a. de formare a unor deprinderi și capacități specifice: jocuri melodice, ritmice, pentru recunoașterea nuanțelor și tempoului, a armoniei și polifoniei, a disocierii timbrurilor vocale și instrumentale;

b. de socializare prin activități muzicale: solidarizarea în vederea atingerii unor obiective comune, de acceptare a regulilor muncii în comun, formarea spiritului de echipă, cultivarea curajului și depășirea timidității, ancorarea în viața cultural-artistică a școli și a comunității etc.

c. de cultivare a creativității, fanteziei și imaginației: loto muzical (recompunerea structurii unui cântec alcătuit din mai multe unități sintactice și care au fost decupate și amestecate), rebusuri pe teme muzicale, reprezentarea conținutului unor cântece într-un alt limbaj: plastic, literar, găsirea unor ilustrații muzicale la anumite texte literare etc.⁵⁴

3.2. Mijloace de învățământ adecvate disciplinei *Educație muzicală*

Lucrările de pedagogie definesc mijloacele didactice astfel:

- instrumente sau complexe instrumentale menite a facilita transmiterea unor cunoștințe, formarea unor priceperi și deprinderi, evaluarea unor achiziții, realizarea unor aplicații practice în cadrul procesului instructiv-educativ;
- ansamblul de aparate, sisteme tehnice, iconice, audio-vizuale, ideatice, informatice, virtuale etc. care mijlocesc (mediază) comunicarea (transmiterea) conținuturilor în scopuri instructiv-educative

Așa cum indică și etimologia cuvântului (*medius locus*, adică ceea ce mijlocește realizarea unui scop) mijloacele didactice au rolul de a evidenția date și informații variate și de a ușura înțelegerea, asimilarea și aplicarea cunoștințelor. Așadar, "**mijloacele de învățământ integrează în ele un valoros potențial informatic, acțional și psihopedagogic**".

Totodată, pedagogii subliniază faptul că ele "au nu numai funcție pur informativă, de facilitare a transmiterii unor cunoștințe, dar dețin și virtuți formative, familiarizându-l pe elevi cu mânguirea, selectarea și semnificarea unor instrumente indispensabile pentru descrierea și

înțelegerea unor noi aspecte sau dimensiuni ale realității...solicită și sprijină operațiile gândirii, stimulează căutarea și cercetarea, afectează pozitiv imaginația și creativitatea elevilor”.

Direcțiile în care își aduc contribuția mijloacele didactice sunt numeroase; ele influențează procesul de predare învățare, metodologia didactică, formele și tehnicile de evaluare, acțiunile de orientare și selecție școlară și profesională etc.

Lucrările de specialitate ne prezintă clasificări ale mijloacelor didactice, bazate pe criterii diferite. Cea mai comună clasificare grupează mijloacele de învățământ în două mari categorii:

- mijloace care cuprind mesaj didactic;
- mijloace care facilitează transmiterea mesajelor didactice.

Într-o altă accepție, există mai multe categorii de mijloace didactice:

- - mijloace de învățământ naturale;
- - mijloace de învățământ de substituție;
- - mijloace de învățământ logico-matematice (ideale)
- - mijloace de învățământ acționale;
- - mijloace de învățământ mixte;
- - mijloace de învățământ informatice;
- - mijloace de învățământ de evaluare a cunoștințelor.

Indiferent de categoria în care se încadrează, atunci când își stabilește strategia didactică, profesorul trebuie să țină cont de faptul că utilitatea mijloacelor depinde de felul în care acestea sunt integrate în contextul lecțiilor și de finalitatea explicit pedagogică pe care folosirea acestora trebuie să o urmărească.

În cazul educației muzicale, se apreciază că este nevoie de particularizarea și extinderea expresiei ”mijloace de învățământ”, așa cum de altfel se și întâmplă, deoarece principalul mijloc de învățare a muzicii este **cântecul, alături de audiția muzicală**.

Aceste două elemente esențiale propuse elevilor se pot prezenta în diferite forme, devenind materiale didactice specifice, sau ceea ce se numește mai corect baza materială a disciplinei: manuale, caietele

elevilor, cărți de cântece, partituri, instrumente muzicale folosite de educator sau de elevi, metronom, camerton sau diapazon, casete și benzi magnetice, discuri și CD-uri pentru audiție și video, diapozitive, planșe, scheme, afișe ale unor manifestări muzicale, tablouri și portrete de muzicieni, scene din opere și balet, materiale didactice cu elemente mobile de tipul scărițelor muzicale, alfabetare cu elemente de notație, aparate de radio și televiziune și pentru imprimarea și difuzarea muzicii, tablă școlară liniată cu portative, tablou de comandă sonoră și vizuală etc.”

Clasificarea are drept criteriu funcția pedagogică și delimitează următoarele grupe:

A) Mijloace informativ-demonstrative (care posedă un mesaj informațional) divizate în:

A1. mijloace intuitiv obiectuale și imagistice (materiale naturale și forme de reprezentarea ale acestora, reprezentări figurative și reprezentări vizuale și auditive);

- *obiecte sonore* (lemne de esențe diferite, sticle goale sau pline cu apă, cutii umplute cu pietricele sau boabe de cereale, jucării sonore, pseudo-instrumente – toate acestea pot fi integrate în activitățile muzicale substituind instrumentele muzicale;

- *materiale sau reprezentări figurative* (planșe, fotografii, tablouri, albume etc.)

- *materiale sau reprezentări simbolice* (scheme, grafice, scărițe muzicale, partituri muzicale etc);

A2. mijloace logico-raționale - note muzicale.

B) Mijloace de exersare și formare a deprinderilor (care se aplică în activitățile practice):

- *instrumente muzicale* (pian, chitară, mandolină, vioară, fluier, blockflöte, instrumente de percuție etc.);

C) Mijloace audio-vizuale – înregistrări pe discuri sau casete, transmisii radio-TV, diapozitive etc.

În legătură cu posibilitățile de integrare și locul acestora în lecțiile de Educație muzicală se precizează: "Mijloacele didactice audio-vizuale pot fi utilizate atât în toate tipurile și variantele lecțiilor de muzică, în funcție de obiectivele proiectate, precum și în orice situație de învățare din cadrul acestora.

Astfel, în cazul lecțiilor de cultură muzicală:

- *verificarea cunoștințelor* poate fi axată pe exemple muzicale audiate în lecțiile anterioare;

- *momentul pregătitor* poate consta din reactualizarea unor lucrări muzicale audiate deja;

- *descoperirea elementului nou* de către elevi – eveniment legat atât de organic de momentul pregătitor încât în multe cazuri nu pot fi detașate – poate lua forma unor scurte audiții;

- *fixarea-aplicare, transferul de cunoștințe* poate fi realizat cu eficiență tot printr-o audiție".

Mijloacele audio-vizuale atrag atât elevii cât și profesorii, doritori să îmbunătățească, să modernizeze actul didactic cu orice preț. Totuși nu trebuie să uităm că audițiile muzicale, redarea unor exemple video descărcate direct de pe internet în timpul orei nu pot fi un substitut al activității complexe desfășurată de profesor în cadrul unei lecții.

Profesorul este de neînlocuit în condițiile folosirii mijloacelor audio-vizuale tocmai pentru că ele are sarcina de a face legătura între emițător (materialul sonor sau vizual) și receptor (elevul). În această calitate el decodifică, descifrează, aduce mesajul la un nivel accesibil elevilor (selecția are o mare importanță). Funcția sa specifică cea mai importantă rămâne aceea de direcționare și activizare a percepției și înțelegerii mesajului transmis prin intermediul mijloacelor audio-vizuale.

Variatatea și bogăția mijloacelor și materialelor didactice care stau astăzi la dispoziție profesorului de Educație muzicală nu trebuie să îndepărteze profesorul de scopul final al disciplinei, acela de a apropia elevii de arta sunetelor, iar **cântecul (practica muzicală) și audiția muzicală** trebuie să rămână principalele mijloace didactice, acestea fiind specifice și indispensabile disciplinei.

3.3. Audiția muzicală

Este o metodă și totodată un mijloc esențial de educație muzicală cu statut recunoscut o dată cu intrarea în drepturi a școlii muzicale active. Sintagma indică atât calea (metodele și procedeele de percepere, prelucrare și decodificare a stimulilor auditivi) cât și mijloacele (resursele materiale) prin care se propagă: casete audio. CD-uri, DVD-uri.

Audiția muzicală trebuie înțeleasă sub un dublu aspect:

1. Ca o modelare structurală și informațională prin mediul ambiant sonor, activitate numită de obicei *ascultare*. Este vorba despre audiția sonorităților înconjurătoare: sunete vorbite, cântate vocal sau instrumental, zgomote cu timbruri diferite etc care au ca scop dezvoltarea auzului acustic muzical și stau la baza formării deprinderilor necesare însușirii elementelor limbajului muzical.

Ca o activitate complexă, cu rol de îmbogățire a informației culturale, cu funcție cathartică, activitate numită audiție muzicală propriu-zisă, având în vedere:

- formarea capacității de a audia lucrări muzicale (activitate similară cu citirea operelor literare);
- formarea deprinderii de a observa și analiza anumite elemente de limbaj muzical;
- formarea deprinderii de relaxare prin muzică, prin crearea unei ambianțe cu efecte meloterapeutice;
- familiarizarea și memorarea repertoriului muzical (vocal, instrumental).

În educația muzicală a copiilor trebuie utilizate ambele forme de audiție: ascultarea sonorităților înconjurătoare, în care se vor distinge sunete sau zgomote diferite din punct de vedere al calității (timbru, durată, înălțime) sau al producerii lor (simultane sau succesive), cât și audiții muzicale propriu-zise, cu multiple valențe instructiv-educative.

Traseul metodic al activităților de audiție muzicală poate fi inductiv (pornind de la intuire auditivă spre aplicare, operare, exersare, comunicare de noțiuni) sau deductiv (pornind de la comunicarea noțiunii

și audiția integrală a lucrării spre analiză, comparații, identificări de ritmuri, nuanțe, tempouri).

Repertoriul audițiilor muzicale în etapele prenotației și notației muzicale poate cuprinde un repertoriu dozat progresiv, deoarece în receptarea muzicii elevii trebuie să parcurgă drumul evolutiv de la reacția emotivă spontană declanșată de ascultarea muzicii, la înțelegerea sensurilor acesteia și la detectarea mesajului și emiterea de judecăți estetice. Se pot folosi pentru audiție:

- cântece din folclorul copiilor sau din creația pentru copii;
- jocuri muzicale;
- basme muzicale;
- cântece și jocuri populare (vocale și instrumentale);
- creații corale;
- lucrări (vocale și instrumentale) din muzica universală și românească, din toate stilurile, epocile, genurile, și culturile.

Audiția nu trebuie să fie un proces static, ci să presupună audierea pe fragmente și antrenarea elevilor în inventarea unor povești, în asocierea unor poezii sau texte cunoscute, în transpunerea în limbaj plastic a muzicii, în asocierea mișcărilor de dans etc.

Structura unei activități de audiție muzicală:

I. *Activități introductive:* asigurarea disciplinei; crearea cadrului necesar desfășurării audiției; captarea atenției copiilor prin: povestire, tablou, portret, conversație etc.

II. Desfășurarea audiției:

- anunțarea titlului lucrării, a autorului și a interpreților
- informații (succinte și relevante) despre autor și operă
- jalonarea unor aspecte ce trebuie urmărite;
- audierea lucrării.

III. Comentarea audiției:

- conversație privind caracterul piesei, destinația, structura ei;
- exprimarea propriilor impresii declanșate de muzica audiată.

IV. Reluarea audiției:

- reaudierea unor fragmente caracteristice sau a întregii piese,

V. Încheierea activității:

- recomandări de lecturi suplimentare și audiții radiofonice;
- concluzii.

Pentru activizarea elevilor implicați în activitatea de audiție muzicală se pot organiza jocuri ca: *Recunoașteți instrumentul?; Recunoașteți cântecul?; Desenați, inspirați de muzica audiată!; Mișcați-vă după cum vă sugerează muzica!*

3.4. Organizarea procesului de învățământ

Ca orice altă activitate umană, activitatea didactică desfășurată în cadrul procesului de învățământ necesită organizare și proiectare. "organizarea reprezintă acțiunea complexă de asigurare ordonată, disciplinată, rațională, înțeleasă, și eficientă a activităților didactice, a forțelor și mijloacelor umane și materiale necesare punerii în operă a componentelor esențiale ale procesului de învățământ – obiectivele, conținuturile, strategiile didactice, evaluarea și îndeosebi formele de activitate didactică".

Pe de altă parte, "proiectare reprezintă acțiunea complexă de conceperea anticipată, într-o viziune sistemică, a modelelor activităților didactice în funcție de care vor fi îndeplinite la un nivel ridicat de competență și eficiență componentele procesului de învățământ – obiectivele, conținuturile, strategiile didactice, evaluarea și îndeosebi formele de activitate didactică.

Sistemul de învățământ bazat pe clase și lecții este cel mai răspândit și cel care și-a dovedit eficiența încă de la apariția sa în secolul al XVI-lea. A fost fundamentat teoretic de Jan Amos Comenius și perfecționat de J. H. Pestalozzi, J. FR. Herbart, A. Diesterweg ș. a.

În secolul al XX-lea au fost experimentate și alte modalități de organizare a activității didactice, precum: metoda proiectelor, planul Dalton, metoda centrelor de interes, metoda Freinet, metoda complexelor etc., iar căutările unor forme cât mai eficiente de organizare a activității continuă și în prezent, dată fiind evoluția permanentă a tehnologiilor didactice și diversificarea rezultată din perspectiva educației permanente și a autoeducației. Organizarea pe clase și lecții a fost adesea

criticată, pentru că aceasta nu se mai putea acomoda unor situații noi intervenite în procesul instructiv-educativ. Totuși, organizarea pe clase și lecții își menține supremația, deoarece clasa reprezintă o colectivitate relativ omogenă ca vârstă și nivel de pregătire școlară, ceea ce permite o activitate școlară comună.

Totodată, această organizare permite și distribuirea conținutului instruirii pe discipline de studiu și predare acestora după un orar, prin intermediul lecțiilor.

C. Cucoș arată că "practica a acreditat trei moduri de organizare a activității didactice, fiecare configurând și etalând, într-un mod specific, conținuturi, relații, suporturi materiale resurse etc.:

1. activitatea frontală;
2. activitatea pe grupe de elevi;
3. activitatea individuală" precizând însă că acestea nu apar niciodată în stare pură, ele impunându-se sau nu, în funcție de situația didactică.

IV. Lecția – forma de bază a organizării activității didactice

Lecția reprezintă principală modalitate de organizare a activității didactice deoarece ea oferă cadrul organizatoric adecvat pentru derularea procesului educativ și facilitează însușirea sistematică a valorilor ce constituie bazele științelor, a abilităților fundamentale prin studierea diferitelor obiecte de învățământ.

În cadrul lecțiilor se transmit și se însușesc noi informații, se formează și dezvoltă deprinderi practice, dar și abilități intelectuale ceea ce contribuie la formarea unei atitudini pozitive față de învățare, căci, prin aceasta elevul reușește să își formeze o imagine completă și complexă asupra lumii reale.

Elevii reprezintă principalii actori ai lecției conform principiilor didacticii moderne, lucru cu valențe formative benefice deoarece în cadrul lecțiilor li se dezvoltă curiozitatea pentru cunoaștere, memoria, logica, operațiile gândirii, li se oferă ocazia de a-și exersa capacitățile intelectuale, motrice și afective, se formează și consolidează convingeri, atitudini.

Lecția prezintă o serie de caracteristici esențiale, astfel: ea se desfășoară într-un interval de timp finit (de obicei 50 de minute), sub conducerea unui cadru didactic și implicând un anumit colectiv de elevi, fiind realizată în virtutea atingerii unor obiective ce satisfac cerințele programei școlare. Ea este parte dintr-un program educațional unitar ce are la bază idealul educațional al școlii românești urmărind *dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane în vederea formării unei personalități autonome și creative*.

Tipuri și variante de lecții

Tipul de lecție este un anumit mod de organizare și desfășurare a activității de predare-învățare-evaluare în funcție de obiectivul didactic fundamental. "Tipul de lecție este un model didactic sub forma unui ansamblu constituit dintr-un anumit număr de elemente caracteristice (verigi, momente, evenimente sau etape), pe baza cărora se proiectează structura unei anumite lecții".

Tipul de lecție este definit și ca "mod de conceperea și realizare a activității de predare-învățare-evaluare, o unitate structurală și funcțională care se structurează după diferite criterii: obiectivul central, disciplina de predat, treapta de învățământ etc."

În funcție de aceste criterii se disting mai multe tipuri și variante de lecții, fiecare cu structura ei proprie.

1. Lecția combinată sau mixtă include activități corespunzătoare mai multor obiective didactice fundamentale: dobândire de noi cunoștințe, formare de priceperi și deprinderi intelectuale sau practice, fixarea și consolidarea cunoștințelor, sistematizare, verificare, apreciere etc. Ea cuprinde:

- moment organizatoric
- Exerciții de cultură vocală
- verificarea conținuturilor însușite (verificarea temei, verificarea cunoștințelor, deprinderilor, priceperilor dobândite de elev)
- pregătirea elevilor pentru receptarea noilor cunoștințe

- precizarea titlului și a obiectivelor
- însușirea noilor cunoștințe
- fixarea și sistematizarea cunoștințelor
- explicații pentru continuarea învățării acasă și realizarea temei

2. Lecția de transmitere și însușire de noi cunoștințe este caracterizată prin faptul că profesorul are ponderea maximă în activitatea desfășurată în lecție; obiectivul fundamental al acestui tip de lecție este însușirea de noi cunoștințe. De obicei, lecția de transmitere și însușire de noi cunoștințe este utilizată atunci când se începe un capitol nou, o temă mai mare. Ea cuprinde:

- moment organizatoric (salutul, strigarea catalogului, consemnarea absențelor, pregătirea materialelor didactice)
- Exerciții de cultură vocală
- dobândirea cunoștințelor noi (evocarea cunoștințelor anterioare, stimularea motivației, discutarea obiectivelor, prezentarea materialului-stimul, descrierea sarcinii de învățare, comunicarea noilor cunoștințe, asigurarea feed-back-ului etc.)
- evaluarea cunoștințelor și competențelor noi
- fixarea și sistematizarea cunoștințelor noi.

3. Lecția de formare de priceperi și deprinderi intelectuale caracterizată prin faptul că activitatea profesorului are o pondere însemnată în lecție. Are ca obiectiv fundamental însușirea de noi cunoștințe. Ea cuprinde:

- moment organizatoric (salutul, strigarea catalogului, consemnarea absențelor, pregătirea materialelor didactice)
- Exerciții de cultură vocală
- precizarea temei și a obiectivelor lecției
- actualizarea cunoștințelor anterioare și (eventual) dobândirea de noi cunoștințe necesare realizării obiectivelor propuse
- realizarea propriu-zisă a activității (de exemplu: exerciții, probleme) de către fiecare elev/ grupă/ pereche

- aprecierea performanțelor elevilor
- fixarea și sistematizarea cunoștințelor.

4. Lecția de formare de priceperi și deprinderi practice, specifice unor domenii de activitate diverse (desen, muzică, educație fizică, literatură, gramatică etc.) cuprinde:

- moment organizatoric
- Exerciții de cultură vocală
- precizarea temei și a obiectivelor activității
- actualizarea sau însușirea unor cunoștințe necesare desfășurării activității
- demonstrația (sau execuția-model) realizată de profesor
- antrenarea elevilor în realizarea activității
- realizarea independentă a lucrării de către fiecare elev/ grupă/ pereche
- aprecierea performanțelor elevilor și precizări privind modul de continuare a activității desfășurate în timpul orei

5. Lecția de fixare și sistematizare (de recapitulare) vizează consolidarea, aprofundarea, completarea și îmbogățirea cunoștințelor, cuprinzând:

- moment organizatoric
- Exerciții de cultură vocală
- precizarea conținutului, obiectivelor și a unui plan de recapitulare
- recapitularea conținutului pe baza planului stabilit
- realizarea, de către elevi, a unor lucrări pe baza cunoștințelor recapitulate
- aprecierea activității elevilor
- precizarea și explicarea temei.

6. Lecția de verificare și apreciere a rezultatelor școlare relevă în ce măsură elevii și profesorul au realizat obiectivele propuse și ce ar trebui să întreprindă în viitor în acest scop cuprinde:

- moment organizatoric
- Exerciții de cultură vocală
- precizarea cunoștințelor ce vor fi evaluate
- verificarea conținutului
- aprecierea rezultatelor
- precizări privind modalitățile de completare a lacunelor și de corectare a greșelilor și sugestii în legătură cu valorificarea conținuturilor actualizate în activitatea viitoare.

7. Lecția de creație are ca scop încurajarea originalității, inventivității și creativității elevilor, aceștia trebuind să conceapă diferite produse. Ea cuprinde următoarele momente:

- moment organizatoric
- Exerciții de cultură vocală
- actualizarea cunoștințelor anterioare
- anunțarea temei
- desfășurarea propriu-zisă a activității de creație (familiarizare cu natura problemei adusă în discuție, alegerea unor variante de acțiune, consultarea cu cadrul didactic, realizarea produsului)
- evaluare și apreciere a produsului realizat.

V. EVALUAREA

Definiția, structura și funcțiile evaluării

Evaluarea reprezintă un proces psihopedagogic complex prin care este stabilită valoarea unor procese, comportamente, performanțe prin

compararea acestora cu o normă dinainte stabilită ce are valoare de etalon. Astfel, evaluarea se structurează pe patru niveluri, momente intercorelate: momentul verificării, momentul măsurării, momentul semnificării și momentul argumentării.

Verificarea se referă la modalitățile efective de culegere a informațiilor referitoare la nivelul performanțelor școlare ale elevilor și include metodele de verificare și instrumentele de verificare.

Măsurarea este momentul de punere în corespondență a performanțelor elevului cu standardele docimologice, adică cu sistemul de referință la care raportăm performanța elevilor.

Acestea pot fi: cerințele programei școlare, nivelul clasei sau nivelul performanțelor anterioare ale elevului.

Semnificarea se referă la realizarea unei corespondențe între performanța școlară și un anumit simbol, stabilit de documentele școlare oficiale. Acest simbol poate fi reprezentat fie de nota școlară, fie de un calificativ.

Argumentarea este procesul prin care se oferă o justificare, o explicație elevului vis-à-vis de performanța sa și semnificarea atribuită acesteia. Distingem două tipuri: *argumentarea normativă*, respectiv enunțarea criteriilor care au stat la baza notei și *argumentarea formativă* ce are ca scop obținerea acordului elevului cu privire la corectitudinea notei și ajutarea elevului în conștientizarea progreselor înregistrate.

Funcțiile evaluării didactice trebuie analizate având în vedere două dimensiuni:

- *dimensiunea normativă*
- *dimensiunea formativă* a evaluării.

Dimensiunea normativă a evaluării didactice se referă la influența directă pe care aceasta o are asupra procesului de învățământ în general și asupra predării și învățării în particular. Din acest punct de vedere evaluarea are următoarele funcții:

- funcția constatativă
- funcția diagnostică
- funcția prognostică.

Prin intermediul *funcției constative* profesorul observă eficiența actului de predare și coerența articulării secvențelor de predare-învățare.

Funcția diagnostică este cea care oferă explicații cauzale asupra situației educaționale constatate, prin intermediul ei identificându-se sursele disfuncționalităților, neajunsurile apărute în predarea cunoștințelor.

Funcția prognostică este cea prin care se încearcă identificarea celor mai bune strategii de optimizare a învățării și predării în vederea creșterii calității produselor ce trebuie evaluate.

Profesorul poate identifica metode alternative de predare, poate structura mai eficient conținuturile sau își poate formula obiectivele cu mai mare claritate.

Dimensiunea formativă a evaluării include totalitatea efectelor și consecințelor acesteia, cu manifestări directe în planul procesului instructiv-educativ. Conform acestui criteriu evaluarea are următoarele funcții:

- funcția motivațională
- funcția decizională
- funcția informațională.

Funcția motivațională este resortul energetic al procesului de predare-învățare deoarece judecățile profesorului referitoare la nivelul performanțelor elevului se reflectă întotdeauna în prestațiile ulterioare ale acestuia.

Funcția decizională are rolul de a plasa elevul într-o anumită poziție fie în ierarhia clasei, fie în raport cu standardele de performanță anterior stabilite. Aceste decizii pot influența nivelul de aspirație al elevului și propria sa poziționare socială în cadrul colectivului de elevi.

Funcția informațională se referă la informarea elevului, a părinților cu privire la randamentul școlar al educatului la un moment dat, la nivelul performanțial atins de acesta în raport cu anumite standarde docimologice.

Formele evaluării didactice

a. După *criteriul volumului* informațional distingem evaluare parțială și evaluare globală.

Evaluarea parțială se referă la evaluarea secvențială de către profesor a gradului de însușire a unor cunoștințe, el observând astfel și eficiența predării, ceea ce îi permite optimizarea continuă a procesului instructiv-educativ.

Evaluarea globală are ca scop stabilirea nivelului general de însușire a cunoștințelor, ea realizându-se luând în considerare un volum mare de cunoștințe și deprinderi.

b. După *criteriul secvențierii temporale*, respectiv după momentul în care este realizată evaluarea, distingem: evaluare inițială, continuă și finală.

Evaluarea inițială este realizată la început de an școlar, ciclu de învățământ, capitol și urmărește observarea nivelului general de cunoștințe a elevilor în vederea gândirii de strategii didactice menite să înlăture lacunele acestora, ea constituindu-se într-un reper esențial al demersurilor evaluative ulterioare.

Evaluarea continuă este realizată pe tot parcursul procesului de învățământ, de-a lungul tuturor secvențelor de instruire și are ca scop monitorizarea progresului elevilor și descoperirea din timp a disfuncționalităților în actele de predare și învățare în vederea soluționării eficiente a acestora.

Evaluarea finală este realizată la sfârșit de capitol, an școlar sau ciclu de învățământ, ea având caracter constatativ, nemaiputându-se efectua acțiuni de înlăturare a lacunelor constatate în cunoaștere.

c. După *criteriul sistemului de referință utilizat* distingem: evaluare formativă, clasificatorie și de progres.

Evaluarea formativă urmărește constatarea diferențelor dintre nivelul performanțelor elevilor și cerințele programei și manualelor școlare.

Evaluarea clasificatorie are ca scop compararea elevilor dintr-o clasă sau o școală și stabilirea unei ierarhii în funcție de această comparație, ea având astfel o puternică funcție motivațională.

Evaluarea de progres urmărește raportarea performanțelor actuale ale elevului la nivelul performanțelor anterioare ale acestuia.

d. După criteriul *obiectivității* distingem: evaluare empirică și evaluare obiectivă.

Evaluarea empirică este bazată pe intuiția profesorului, ea având grad redus de obiectivitate, putând fi influențată de dispoziția de moment a evaluatorului.

Evaluarea obiectivă se realizează cu ajutorul unor instrumente de colectare a datelor, prin care performanțele elevilor sunt comparate cu un standard, ea bazându-se pe tehnici speciale de colectare a datelor.

e. În funcție de *proveniența evaluatorului* există: evaluare internă și externă.

Evaluarea internă este realizată, în general, de către profesor sau de cei care au organizat procesul de predare-învățare.

Evaluarea externă este efectuată de persoane din afara școlii, ce nu au fost direct implicate în predarea-învățarea cunoștințelor.

Metode și procedee de evaluare

Metode și procedee de evaluare orală

Evaluarea orală a cunoștințelor dobândite de către elev se poate face prin dialog profesor-elev și prin expunerea cunoștințelor de către elev.

Evaluarea prin dialogul profesor-elev este acel tip de conversație prin care se verifică gradul de achiziție a cunoștințelor de către elev prin chestionarea acestuia despre cele învățate.

Este recomandabil ca întrebările adresate de către profesor să fie atât întrebări închise, care urmăresc răspunsuri punctuale, fixe, precise

cât și întrebări deschise care să testeze creativitatea și ingeniozitatea celui evaluat. Nicio întrebare nu trebuie să rămână fără răspuns. Dacă cel chestionat nu cunoaște răspunsul, se adresează întrebări ajutătoare sau solicită ajutorul clasei. Acest tip de evaluare poate fi făcut și frontal, evaluându-se gradul de însușire a cunoștințelor a întregii clase sau prin dialogul între profesor și un singur elev.

Expunerea cunoștințelor de către elev este un alt mod de chestionare orală a cunoștințelor elevilor prin care se dezvoltă capacitatea lor de comunicare orală, capacitatea de a selecta informațiile relevante, de a le sintetiza, de a le compara și grupa. Este foarte important ca, pe parcursul expunerii să fie ascultat, fără întreruperi excesive, care îl pot bloca. Dacă totuși s-a întâmplat așa ceva, întrebările ajutătoare îl pot scoate din impas.

Metode, procedee și instrumente de evaluare scrisă

Evaluarea scrisă se poate face prin extemporale, lucrări de control, teste, teme de casă etc., astfel ea include atât produsele realizate în clasă de către elevi, cât și cele realizate acasă. Avantajele acestui tip de evaluare constau în: evaluarea unui număr mare de elevi într-un interval scurt de timp, o mai mare obiectivitate a notării, comparativ cu evaluarea orală, identificarea gradului de realizare a obiectivelor propuse și a lacunelor din cunoștințele elevilor. Acest tip de evaluare este benefic pentru elevii timizi sau cu dificultăți de comunicare.

Extemporalul ne oferă informații despre modul de pregătire de zi cu zi al elevilor pentru materia predată deoarece el *este un instrument de evaluare scrisă neanunțată care vizează verificarea cunoștințelor din lecția de zi*.

Lucrarea de control vizează verificarea cunoștințelor dintr-un grup de lecții sau dintr-un capitol, ea nu vizează simpla reproducere a informațiilor ci și capacitatea de sinteză, comparație și selecție a informațiilor a celor evaluați.

Tema de casă se poate constitui și ea într-un instrument de evaluare a achizițiilor elevului, însă evaluarea temelor trebuie făcută cu prudență deoarece ele nu sunt întotdeauna realizate de către elevi.

Testele de cunoștințe sunt instrumente de evaluare scrise ce pot cuprinde, în cadrul lor, tipuri diferite de itemi prin intermediul cărora se verifică atât cantitatea de informație acumulată de către elev cât și calitatea acesteia și care solicită implicarea diverselor procese psihice (memoria, gândirea, imaginația).

Tehnici de testare scrisă

Tipuri de itemi în elaborarea testelor de evaluare

Itemi de tip închis

1. Itemul cu răspuns binar este un tip de item în cadrul căruia elevul precizează răspunsul corect prin *subliniere sau nesubliniere, ștergere – neștergere, prin formulare „da – nu”, „corect – incorect”, „adevărat – fals”*.

2. Itemii cu alegere multiplă presupune alegerea răspunsului corect dintr-o serie de răspunsuri preformulate. Lista de răspunsuri posibile cuprinde un singur răspuns corect și distractori (răspunsuri greșite, dar plauzibile).

3. Itemii de tip pereche solicită stabilirea unor corespondențe între cuvinte, propoziții, fraze, numere, litere sau alte categorii de simboluri, distribuite pe două coloane paralele. Elementele din prima coloană, pentru care urmează a se identifica elementele corespondente din coloana a doua, sunt de obicei numite premise, iar cele din coloana a doua sunt frecvent numite răspunsuri (Dulamă, 2001, p. 149).

4. Itemii de ordonare presupun înșiruirea mai multor elemente, etape, operațiuni dispuse aleatoriu pe care elevul trebuie să le organizeze într-o formă logică.

5. Itemii de tip „răspuns scurt” solicită completarea unei afirmații pentru ca aceasta să aibă sens și să fie corectă din punct de vedere științific.

Itemi de tip deschis

Itemii de tip deschis presupun construirea integrală a unui răspuns de către elev. Acest tip de itemi urmăresc dezvoltarea gândirii divergente, a capacității de sinteză, de comparare, a imaginației. Distingem:

- *Itemi de explicare*
- *Itemi de analiză de caz*
- *Itemi de analiză a relației cauză-efect*
- *Itemi de argumentare*
- *Itemi de comparare*
- *Itemi de descriere*
- *Itemi de interpretare a unui document*
- *Rezolvarea situațiilor-problemă*
- *Itemii de tip eseu*

Instrumente de evaluare complementară :

• **Chestionarul scris** este un instrument cu ajutorul căruia se înregistrează opinii, atitudini, interese, situații, fapte referitoare la un anumit aspect din realitatea complexă. Este constituit dintr-un ansamblu de întrebări la care subiectul răspunde în scris. Prin chestionar se identifică un fenomen educațional, dar nu se stabilește cauza sau soluția de rezolvare (Dulamă 2001, p. 154).

• **Referatul** evaluează capacitatea elevilor de a elabora un text științific scris, de a lucra după un plan, de a consulta bibliografia și a o ordona, de a prezenta un produs și a-l evalua.

• **Proiectul** este un instrument de evaluare în cadrul căruia elevii sunt puși în fața unei probleme complexe pe care trebuie să o rezolve într-un interval de timp finit.

Etapele de realizare ale proiectului (după Dulamă, 2001):

- *Comunicarea sarcinii de lucru și alegerea subiectului / temei proiectului*

- *Discutarea obiectivelor proiectului*
- *Constituirea grupelor de lucru*
- *Programarea etapelor de lucru și distribuirea responsabilităților*
- *Realizarea proiectului și monitorizarea procesului*
- *Evaluarea rezultatelor*

- **Portofoliul** este un instrument complex de evaluare integratoare, ce include experiența și rezultatele relevante obținute prin celelalte forme de evaluare și care oferă posibilitatea de a emiteo judecată de valoare pe baza unui ansamblu de rezultate al unei persoane.

Portofoliul va cuprinde: bibliografia, fișa de autoevaluare, fișa de evaluare, fișa de feed-back și produsele solicitate de profesor. Pentru o cât mai bună realizare a portofoliului este recomandabil ca fiecărei grupe să îi fie înmănat o listă cu produsele ce trebuie să le realizeze, și standardele pe baza cărora acestea vor fi notate.

Proiectarea didactică la disciplina *Educație muzicală*

Algoritmul proiectării didactice

Proiectarea didactică este un demers ce precede acțiunile educative, constituindu-se într-un fir director al acestora și fiind, astfel, un proces deosebit de complex. Proiectarea se face, în cadrul procesului de învățământ atât la nivel macro, cât și la nivel micro. Astfel, la nivel macro, proiectarea se referă la un proiect de anticipare a tuturor acțiunilor și operațiilor angajate în cadrul activităților de instruire și educare conform finalităților urmărite la nivel de sistem, pentru a asigura funcționalitatea acestuia.

La nivel micro, proiectarea didactică se referă la totalitatea operațiilor de formulare a obiectivelor, selectare a conținuturilor, a strategiilor didactice și modalitățile de aplicare a lor, precum și relațiile ce se stabilesc între toate aceste componente.

Proiectarea este absolut necesară deoarece:

- se asigură fluența predării, care în absența unei proiectări riguroase este improvizată, sacadată, fără scopuri clare;
- se asigură îndeplinirea obiectivelor lecției, căci orice demers didactic este realizat în virtutea îndeplinirii unor obiective;
- sunt selectate resursele materiale, sunt distribuite eficient resursele de timp;
- oferă profesorului posibilitatea evaluării propriiei sale activități și găsirea modalităților de optimizare a acesteia;
- facilitează dialogul cu elevii, sunt evitate blocajele, situațiile neprevăzute sunt gestionate mai eficient;

ETAPELE PROIECTĂRII DIDACTICE

- Încadrarea activității didactice în sistemul de lecții
- Stabilirea obiectivelor operaționale
- Selectarea conținutului științific, prelucrarea acestuia și întocmirea unei schițe logice a lecției
- Elaborarea strategiei didactice
- Stabilirea structurii procesuale a lecției
- Prefigurarea strategiilor de evaluare
- Fixarea acțiunilor de autocontrol și autoevaluare ale elevilor

Niveluri ale proiectării didactice

Proiectarea activității anuale implică: lectura personalizată a programei școlare, împărțirea conținuturilor instructiv-educative în unități de învățare, stabilirea asocierii dintre obiectivele de referință/ competențele specifice și conținuturile prin intermediul cărora vor fi atinse, stabilirea succesiunii de parcurgere a unităților de învățare, verificarea disponibilității resurselor materiale necesare realizării activității și alocarea resurselor de timp considerate a fi în cadrul **proiectării activității semestriale** se urmărește programarea capitolelor

pe unități de timp, stabilirea mijloacelor de învățământ pentru fiecare lecție; stabilirea situațiilor de învățare; stabilirea resurselor procedurale; stabilirea obiectivelor de evaluare.

Proiectarea lecției de Educație muzicală

În procesul de proiectare a lecției de Educație muzicală se urmărește: stabilirea obiectivului fundamental al lecției (și în funcție de acesta a tipului de lecție), formularea obiectivelor educaționale (și în funcție de acestea selectarea conținuturilor adecvate), stabilirea momentelor lecției, a strategiilor didactice și a scenariului activității, elaborarea schiței logice a tablei, alcătuirea materialelor didactice și stabilirea temei pentru acasă.

Una dintre problemele cu care se confruntă studenții și profesorii aflați la începutul carierei didactice este aceea a formulării obiectivelor operaționale ale lecției. Aceștia trebuie să țină cont că obiectivele operaționale exprimă achizițiile elevului pe plan cognitiv, afectiv și psihomotor.

Profesorul trebuie să anticipe acțiunile pe care le va efectua elevul pentru a dobândi cunoștințe, a-și forma priceperi și deprinderi muzicale. Trebuie subliniat că. ”În cazul educației muzicale, aceste acțiuni nu se rezumă la repetarea unor definiții ci, la realizarea unor acțiuni muzicale care denotă noua achiziție. Astfel, dovada cunoașterii trioletului nu este exprimarea verbală a definiției acestuia ci înseamnă ca elevul :

- să-l citească precis raportat la alte formule ritmice sau succesiuni de durate, în orice context ritmic s-ar găsi;
- să-l redea precis ritmic în cazul interpretării unui fragment muzical
- să-l recunoască și să-l conștientizeze precis în fragmentele auditive
- să-l folosească precis, conștient, în creații proprii.

În funcție de toate acestea profesorul va preciza/concretiza acțiunile doveditoare ale elevilor, standardele de performanță și modalitățile de evaluare a rezultatelor învățării”.

PROIECT DE LECȚIE

Data:
Clasa:
Propunător:
Obiectul:
Subiectul lecției:
Tipul de lecție:
Obiectivul fundamental:
Obiective operaționale:
Strategii didactice:
- metode:
- mijloace:
- forme de organizare:

Momentele Evaluare	activității Profesor	Conținutul Elevi	activității	Strategii didactice
-----------------------	-------------------------	---------------------	-------------	---------------------

Moment organizatoric/
Captarea atenției
Exerciții de cultură vocală
Verificarea cunoștințelor dobândite anterior/
Reactualizarea cunoștințelor
Anunțarea titlului și a obiectivelor
Dirijarea învățării
Obținerea performanței/Fixarea cunoștințelor
Transfer de cunoștințe
Încheierea organizată a activității